

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

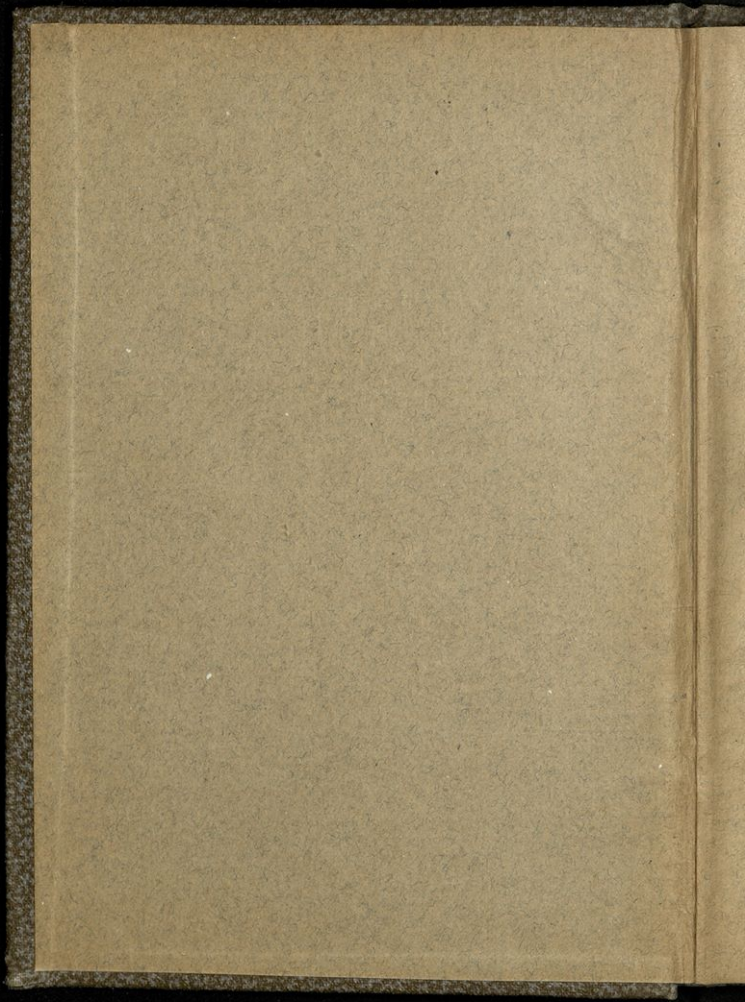
DS

174 843

395291016

COBISS ®

Victor Hassel

6A)

Y
mass

BLAŽ MOZOL: A. Verovšek.

89-90
Slovenska knjižnica 432-433

Fran Govékar

Rokovnjači

(Drugi, popravljeni natisk.)

Tiskala in založila
Goriška Tiskarna A. Gabršček
V Gorici 1904.

X46797 174843

Pravico za uprizoritev te igre daje samó g. dvorni in sodni odvetnik
dr. O. F. EIRICH na Dunaju, II 2., Praterstrasse 38.

Glasbene točke Viktorja Parme je dobiti pri založniku
g. O. Fischerju v Ljubljani.

~~_____~~

FLC 1016/1952

Osebe:

Dr. Janez Burger, maire, odvetnik in grajščak na Brdu
in Volčjem potoku.

Janez Gavrič, sodnik v Kamniku.

Rezika, njegova hči.

Gospa Poljakova, obvdovela pl. Basajeva.

Ferdinand pl. Basaj, inženér,

Štefan Poljak, oskrbnik na Kolóvcu, } njena sina.

Vernazz, tajnik frančoskega maršala Marmonta.

Mulej, komisar.

Blaž Mozol,

Polčnica, njegova nečakinja, } na Paleževini.

France, hlapec,

Hudmanova Jerša, gostilničarka na Rovih.

Ureh Telečnjakar, voznik.

Mencej,

Rojina,

Plitek.

Hudè,

Intihar,

} kmetje.

Urša,

Berič.

Janez Rak, pisar dr. Burgerja,

Jošt Vlagar, krčmar,

Tonček Obloški, konjski mešetar, } rokovnjači.

Bojee, črevljar,

Peter Toča, dijak,

1. Tomaž Velikonja, 2. Kozobrin, konjederec, 3. Kofendež, 4. Bacek, 5. Biderban, 6. Nona, 7. Hišna pri Gavriču.	}	rokovnjači.
---	---	-------------

Kmetje, kmetice, trgovci, mešetarji, vojaki, otroci, rokovnjači ter njihove žene in ljubice.

Dejanje se vrši leta 1810. v Kamniku, v Črnem grabnu, na Kolóvcu in v okolici.

Opombe.

Ferdinand pl. Basaj je 35 let star. V prvem in zadnjem dejanju je golobrad; nosi se napol kmetsko, sicer ima umetno brado in vlasuljo. Na vsem plemenitem kretanju in izražanju se vidi, da je izobraženec.

Gospa Poljakova, 70-letna, sivolasa dama elegantne zunanosti.

Štefan Poljak je 27 let star, lep mož živahnega temperamenta.

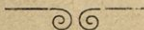
Blaž Mozol je 45 let star kmet zanemarjene zunanosti. Vidi se mu, da mnogo pije.

Tonček Obloški je suh in dolg; nosi z usnjem pošite hlače in polhovko.

Janez Rak je 60 let star, oblečen je zanikarno gospodski; hodi prihuljeno in je malo grbav.

Tomaž Velikonja je star 45 let, miren in moški značaj. Obrit, a nosi umetno brado.

Vernazz star 35 let, v uniformi francoskega uradnika.

Prvo dejanje.

Na trgu v Kamniku. — V ozadju odra lope sejmarjev, pred katerimi se gnetejo ženske in otroci. — Na desni mestna hiša, pred njo sramotni kamen, na katerem stoji berač Tomaž. Privezan je na rokah in nogah na steber. Na prsih ima tablico z napisom »Tat«. — Mestni čuvaj, s sabljo v roki, stopa mogočno pred Tomažem gori in doli ter odganja ljudi, ki se mu preveč približajo — Na levi gostilna pri Joštu Vlagarju, pred katero stoji par miz. Kmetje in kmetice odhajajo in prihajajo. — Mešetarji. — Jako živahno gibanje na odru. — Proti večeru.

PRVI PRIZOR.

Rojina, Mencej in Urša se ustavijo pred Tomažem ter ga ogledujejo. Pri prvi mizi na levi sedé in pijó: Intihar, Hudé in Plitek; druga mizica v ozadju je prazna.

Sejmarji in sejmarice

(kričé vse križem.) Rešeta! — Latvice! — Bisage! — Lopate, sekire in kose! — Grablje in vile! Motike! Kupite — Kupite! Hej, oče — hej, mati, sèm pojdite!

Rojina (z bisago.)

To-le je rokovnjač, stara! Kaj staviš?

Urša (s cajno.)

(Se prekriža.) Ježeš in Marija, saj je morda res!

Mencej (z verižico.)

Poglej ga v oči, Urša! Ali ni tak kakor levi razbojnik na Golgati?

Rojina.

Ta-le bi še svojega očeta obesil, ko bi ga postavili za sodnika.

Urša.

Oh, ti grdoba kosmata!

Rojina.

Samemu hudiču bi palico posodil, s katero bi pottlej hudič kakega svetnika udaril!

Mencej.

Gotovo bi ga, ti tat tatinski!

Rojina.

No meni pridi kdaj v pest, ušivec! Jaz ti pokazem, cigan! (Mu žuga z dežnikom.)

Urša.

Ha! (Se mu spači, pokaže jezik in z rokami »osla«.
— Par otrok napravi isto; ljudstvo se smeje.)

Kmeta in Urša prisedejo k pivcem. Jošt prinese vina.

Mencej~~Intihar.~~

(Za prvo mazo.) Na tvoje zdravje, Rojina!

Rojina.

Pa na tvoje, Jože. (Trčita.) Bog te živi!

Mencej.

Kakšna je bila današnja kupčija?

~~Hudè.~~ *Rojina*

Eh, slaba, presneto slaba. Pa kaj hočemo v teh nemirnih časih!

Mencej.

No, potrpiamo! Počasi se zopet vse izboljša. Francozje niso slabi gospodarji, naj reče kdo kar hoče.

~~Hudè.~~ *Rojina*

Tisto je pa že res. Marsikaj so že poboljšali. Da bi le še to rokovnjaško zalego zatrli!

Mencej.

Dà, dà, to bi bilo za Kranjsko pravi blagoslov božji.

Urša.

Bog in sveta mamka božja nam pomagaj! (Sklene pobožno roke. Za odrom se začuje krik otrok.)

Vsi.

Kaj je to? He, he! Otroci, vojaki! He, he!

DRUGI PRIZOR.

Na trg prikoraka trop otrok, ki se igrajo vojake. Na glavi imajo vsi enake papirnate čake, na ramah lesene puške in ob levem boku lesene meče. Pojó in korakajo po odru.

Mi smo vojaki, korenjaki,
kakó nas gledajo ljudjé!
Pa pravijo: To so junaki,
ki se nikogar né bojé.

Velike delamo korake,
pred nami boben ropotá;
papirnate so naše čake
in puške naše iz lesa.

Ko mi vihtimo bridke meče,
ni smrti, ne krvavih ran;
če teče kri, iz nosa teče,
kako je lep vojaški stan!

Ko bomo pa kedaj dorasli,
železo bo, kar zdaj je les;
ko bodo drugi krave pasli,
vojaki bomo mi zares!*)

(Odkorakajo.)

Kmetje.

Dobro, dobro, otroci! (Ploskajo.)

TRETJI PRIZOR.

Debel, rdečenos berič z bobnom. Zaropoče še za odrom. Zleze z velikim naporom na stol. Množica, med njimi trop otrok, okoli njega. Polagoma se mu približa med branjem tudi mestni čuvaj, tako da ostane Tomaž sam.

Berič.

(Kriči hreščeče in maha z roko.) »Razglas. Gospod Štefan Poljak, oskrbnik na Kolóvcu, poglavar narodne

*) Zložil Jožef Stritar, »Pod Lipo« str. 57.

garde, kakor jo je naredila francoska visoka vlada, je ukazal razglasiti, da tisti, kdor pové ali pokaže, kakó bi se na sled prišlo tatinski in razbojniški družbi rokovernjačev, dobí od njega na Kolóvcu ali v Kamniku precej 5 kron ali 30 gold., ali v cesarskem avstrijskem srebru ali v francoskih frankih, kakor kdo hoče. (Na konju se prikaže z leve v ozadju Obloški Tonček v kratkih, z usjem obšitih hlačah, visokih štibalastih črevljih in s polhovko na glavi. V rokah ima vrbovo šibo. Mej branjem, ko je odstopil čuvaj, skoči s konja, se približa Tomažu, mu prereže vezi in izgine z njim na desno. Potem zajaha konja in odjezdi na desno.) Kamniški mestni sodnik, gospod Janez Gavrič pa pridéva iz svojega še toliko, tudi 15 kron ali 30 gld., v francoskih frankih...« He, ali ste razumeli?

Več glasov.

Smo, smo! Živio, gospod Poljak! Živio, gospod Gavrič!

Berič.

Torej le hitro po rokovernjače! Denar je pripravljen! (Skoči s stola, zaropoče, zabobna in odide šaleč in suvajoč se z otroci.)

Sejmarji.

Kose, žage, sekire, rešeta, ponve, kozice... kupite, kupite! Boter, kupite no kaj lepega za mater!

ČETRTI PRIZOR.

Rojina, Urša in drugi.

Mencej, Rojina in Urša.

Kje pa je tat? — Berača ni!

Rojina.

Joj! Kar izginil je kakor kafra!

Mencej.

He, čuvaj, ti si kriv! Kje je tat?

Vsi kmetje.

Kje je tat? Rokovnjača ni!

(Obenem.)

Čuvaj (sila prestrašen.)

Niti za jedno ped se nisem premaknil od tukaj-le... Izginil je s kamna kakor megla, če posije solnce.

Urša.

(Se prekriža.) Ježeš in Marija, torej je bil res rokovnjač! Z opaljeno otroško roko se je naredil nevidnega.

~~Plitek.~~ *Mencej*

Morda je še med nami, pa ga ne vidimo! Jaz grem, kar grem.

Rojina in ~~Intihar.~~

Jaz tudi. Mene je strah! Lahko noč!

Urša.

Kar pojdemo! Ješ, ješ, ješ! (Rojina, Plitek, Intihar, Urša in še nekateri odidejo, le nekaj pivcev ostane.)

Sejmarji.

Kupite! Napol zastonj, napol za denar! He, oče! He, mati! Pa lahko noč! (Pospravijo blago in odidejo počasi z odra na desno in levo.)

PETI PRIZOR.

Blaž Mozol in prejšnji.

Blaž (prikorači mogočno.)

Dober večer, možje! (Prisede za prvo mizo.) Hej, Jošt, vina na mizo, vina, žejen sem, da se kar kadim. (Jošt mu prinese vina.) Danes sem ga šele dva bokala... Uf, strašno sem žejen. Na vaše zdravje! (Zvrne čašo.)

Vsi.

Na zdravje! Kod si hodil? Bog te živi, Blaž! (Pijó.)

Blaž.

No, no, Jošt, ni slaba kapljica tole, ni slaba. Ali si šel sam ponjo? (Pokuša vino, giblje z ustnicami.) Mhm, prav dober okus, prav dober! (Duha.) In lep duh ima, kar je res, je res! No, no, (zvrne drugo čašo) pa ga prinesi še pol bokala, da boš imel potem mir pred menoj! (Jošt odide.) Ali si tudi tukaj, Mencej? Le dajva ga, saj nima kosti! In tale bi bil dober za zadnjo popotnico! Tegale pa ni kmalu zadosti. He, he, le dajmo ga! (Trčita in pijeta. Jošt se vrne in postavi predenj še polič.) Takó, takó! Menda ga bo za danes dovolj... Hm, hm, pa so se hitro razleteli tvoji gostje, Jošt!

Jošt.

Eh, noči se, in, saj veš, rokovnjačev se vsak boji!

Blaž.

Eh, jaz se jih pa ne bojim. Pet na vsak prst! Prav nič se jih ne bojim! — Toda kdo pa je ta Poljak, ki razglša darilo za to, da bi se zajeli rokovnjači?

Jošt.

I, saj vendar veš! Sodnika Gavriča zet je . . .
Lepo Reziko misli v kratkem vzeti za ženo.

Blaž.

A, ta je! Oskrbnik Kolóvca! I seveda ga poznam! Glej, dobro bi bilo, če bi se zaslužili tisti goldinarčki! Oh, potem bi bilo tega-le, Jošt! (Pokaže in pije vino.)

ŠESTI PRIZOR.

Tonček s Tomažem, ki ima drugačno brado in suknjo, prideta in sedeta za drugo mizo, kjer že sedi dvoje gostov. —
Mrak nastaja.

Tonček.

Dober večer!

Vsi.

Bog ga daj! Hej, Obloški Tonček, odkod pa, odkod?

Jošt.

Pozno prihajata, Tonček!

Tonček.

No, še vedno je zadosti časa, da ti izprazniva cel sod. Pa ga prinesi bokal! . . . (Blažu.) Kdaj boste pa imeli poroko, Blaž?

Jošt.

Kaj se Blaž zopet ženi? Ha, ha, ti stara kost!

Blaž.

Ne bodi neumen! Jaz pa ženil! Mozolkina Polonica, moje sestre hči, vzame Nandeta s Paleževine: (Jošt odide.)

Tonček.

Kdo pa je pravzaprav ta vaš Nande, ki je tako neumen, da zate plačuje?

Blaž.

Kaj me briga! Kupil je od našega soseda vse: hišo, njive, hosto, travnike, še mačko. O, mož ima denar! Sedaj pa bi rad dobil gospodinjo, da bi mu uredila in popravila vse kakor je prav. I, Nandetu je naša Polonica zelo všeč. Vedno postaja pri nas. — Ej, Jošt, Polonica je tako čedna punca, da ji niti sodnikova Rezika ni par! Oh, lepa je, da bi jo ciganje precej ukradli, če bi vedeli, kje spi! (Pije.)

Tonček.

(Smejé.) Morda vam jo pa ukrade kak rokovnjač! (Jošt se vrne z vinom.)

Blaž.

(Plane pokoncu.) Kaj, rokovnjač? — Polonico, našo Polonico, mojo Polonico? — Naj le poskusijo! Jaz se ne bojim rokovnjačev, prav nič se jih ne bojim! Presneto, pet na vsak prst . . . (Razprostre prste.) Pet na vsak prst! Ali razumeš, Tonček? (Sede.) Ampak ti, ti, Rajtguzen, pojdi no sèm, — k meni, kaj bi tam sedel in se z menoj tako od daleč razgovarjal! Sem pojdi, pravim Obloški, Tonček, ljubi moj Rajtguzen, ti konj-

ski lišaj! Na, pojdi pit, Rajtguzen! (Tonček pride k njegovi mizi.) Suh si pa res kakor kajžarska koza sušca meseca!

T o n č e k

(ki je pil.) Suh? No, tudi ti se ne moreš ravno z mastjo bahati, Mozol! Ali te še ni nihče pretepel, kakor bi bil zaslužil, ko si lepo doto zapil in zabí! Dokler so pela še tvoja dleta, pili smo ga, da je bilo vse mokro. Zdaj, no, zdaj, ko si vse zapravlil, ti pa včasih hodi že bolj grčavo, slišim. Toda dober človek si pa še zmeraj, da privoščiš kapljo staremu prijatelju!

B l a ž.

I seveda ga privoščim, čenča! Na še eno čašo! Le stresi ga: to plača vse Nande. He, Jošt, vina na mizo, a ne več te vinske kiseline, ki ni vredna, da bi jo podganam nastavil! Le pijte, možje, danes plačamo vse mí! (Tonček hoče oditi, ko je izpil.) Sedi vendar sèm, Rajtguzen, kam pa zopet greš! (Tonček se vrne k Tomažu.)

J o š t.

Malo poprej si še vino hvalil, zdaj pa zabavljaš. Sit si, sit, — domov pojdi!

B l a ž.

Kaj, podiš me? Nande pride sèm; dogovorila sva se tako. On plača vse. Torej le vina na mizo, en bokal, — ne, dva! Danes je semenj, jutri pojdem pa rokovnjače lovit, ki sem mož za to in ki imam dovolj korajže za to. In dobim jih, to ti rečem, Jošt, jaz jih dobim, če nihče drugi! Ampak sedaj pijmo, fantje od fare, pa kaj zapojmo, zapojmo, da bo kaj veselja! Ti,

Mencej, ti znaš najbolje, daj, zakroži tisto o vinu in o dobrem kristjanu! No, začni, drugi bomo pa za teboj!

Mencej.

No, pa zapojmo! (Poje.)

Oj zlata vinska kaplja ti,
ki nam sree jasni, mladi!
ko človek ne bi te imel!
kako bi bil kedaj vesel!

Zbor: Za čašo vinca rujnega
pošten kristjan življenje da.

Zakaj si kremžite obraz,
veselo pojte kakor jaz!
na mizo padaj vdar na vdar,
kadar nas vina greje žar!

Zbor: Za čašo vinca rujnega
pošten kristjan življenje da.

Kaj boljšega nam daje svet,
kar žijemo na zemlji let?
iz trt sokú globok požir
edin mi je radosti vir.

Zbor: Za čašo vinca rujnega
pošten kristjan življenje da.

Zato, ko pome pride smrt,
na grob vsadite vinskih trt;
in kadar trta obrodi
pa v grob mi vince prikipi.

Zbor: In v grobu hvalil še Boga
za slast bom vinca rujnega. *)

Oder se počasi stemní. Mestni služabnik vžge na oglu Joštove hiše svetilko.

*) Zložil T. Doksov-Jesenko.

Blaž.

Dobro smo jo rezali! Prav dobro! Ampak Tonček, salament, ali res nočeš k meni prisesti, da rajši sediš pri tistih grdih rokovnjačih?

~~Hudè~~ in Mencej.

(Bojazljivo.) Kaj jih poznaš?

Blaž.

Eh, ne poznam vseh, a tako dober nos imam, da rokovnjače že pol ure daleč zaduham.

Jošt.

Pij in nikar ne zabavljaj, Blaž! Spet bi se rad tepel, ali nocoj se pri meni ne boš! Mir, pravim!

Blaž.

Ti si grd človek, Jošt, da ti povem, če prav imaš dobro vino. Grd človek si, če zmerjaš mene, ki sem dober kristjan. Tjà, tjà-le poglej, tam sedé sami rokovnjači; če niso vsi, jeden je gotovo, ker meni smrdé, kakor hudiču krst!

Mencej.

Jaz grem. (Vstane in gre.) Lahko noč, Jošt!

Intihar.

Jaz grem s teboj. Lahko noč, Blaž! (Vsi kmetje položé denar na mizo in odhajajo.)

Vsi kmetje.

Lahko noč, Jošt! Zdrav, Tonček!

T o n e.

Lahko noč, možje!

J o š t.

Lahko noč! Pa se kmalu spet kaj oglasite!

SEDMI PRIZOR.

Blaž, Tonček, Tomaž, Jošt in drugi.

B l a ž.

Ha, ha, ha! Kako vse beži pred rokovnjači! To so junaki! Jaz jih pa vzamem tri na vsako roko in se jih upam s starim metliščem poditi skozi vso kranjsko deželo tjà v Lahe. (Vstane in se približa Tončku.) Dà, dà, in rokovnjaški capinje bi bežali pred menoj, kakor pes, kadar je klobaso ukradel! Tako ti povem, ljubi moj Rajtguzenček.

T o n e.

(Vstane ves razkačen.) Če govoriš z menoj, Blaž, reci mi kakor je prav! Jaz sem Tone, ne pa Rajtguzen!

B l a ž.

Ne Rajtguzen? Ho, ho! Beži no, beži! Zakaj bi ti jaz ne rekel Rajtguzen, ki si! Misliš, da res nisem slišal, zakaj se ti tako reče? Po kranjsko se kličeš Obloški Tonček, to je res, zato ker si z Oblok doma in si na sv. Antona dan krščen. Po nemško pa se takim hlačam, kakor jih imaš ti, reče »rajtguzen.« Zato ti pa ljudje pravijo Rajtguzen, da boš vedel, in Rajtguzen si in boš!

T o n e.

(Vzdigne bičevnik.) Še enkrat mi reci tako, pa dobiš s tem-le po glavi!

B l a ž.

Oho, oho! Zakaj bi ti pa ne smel reči Rajt-guzen?

(Tone plane na Blaža in ga udari.)

J o š t.

Mirujta, mirujta! Pri moji zeleni! Mir, pravim! Mir! —

B l a ž.

Tako, moje vino bi pil, pa se tepel z menoj?! Jaz te naučim kozjih molitvic, čakaj, ti kobilar, ti sleparski konjski mešetar! (Plane na Toneta.) Na, na, tako-le! (Vrže Toneta ob tla in naglo vstane. Ko vidi Tomaža in druge hiteti na pomoč:) Le pridite sèm (zgrabi stol), da vam zmečkam buče kakor kašo! Slabši ste, kakor psi, ker psi nosijo vsaj svoj kožuh, vi pa nosite ukradene, duše rokovnjaške! (Rokovnjači mečejo nanj vrče, Blaž maha s stolom, dokler ga ne zadene Tonček z bičem na sence. Blaž omahne nezavesten, rokovnjači pa skočijo nanj, Tomaž zavihti nož, da bi ga zabodel, tedaj nastopi Nande.)

J o š t

(upije ves čas med tepežem.) Ježeš! Ježeš! Mir! Stojte! Za božjo voljo! Nikar! Joj, joj!

OSMI PRIZOR.

Nande in prejšnji.

N a n d e

skoči med tolpo in dvigne roko z razprtimi prsti.) Úpetaj, šmólar!

T o m a ž.

(Skrije naglo nož, brada mu odpade.) Mojster Groga, nikar ne zameri! (Si privezuje brado.)

R o k o v n j a č i

(odskočijo in obstoje kakor okameneli.) Groga, ne zameri!

N a n d e.

(Pokaže Blaža Joštu in drugemu rokovnjaču.) Nesita ga v hišo! (Blaža odneso.) Ali ste blazni, da ščujete ljudi sami sebi na krvavi sled in brez potrebe? Ali niste slišali, da imate novega sovražnika, ki se je zaklel, da vas vse obesi? — Posebno ti, Tomaž Velikonja, ki smo te komaj pred eno uro rešili, vsaj ti bi moral biti pametnejši! Sram te bodi!

T o m a ž.

Mojster Groga, žejen sem bil, in glej, ker imam to brado in drugačno obleko, me ne pozna nihče, razun Tončka.

N a n d e.

V mestu nimate ničesar iskati brez mojega povelja! Gorje vsakomur, kogar še kdaj tukaj zalotim! (Rokovnjači hočejo oditi, le Tonček postoji.) Pojdite! Tonček in Velikonja, pa počakajta! (Vsi gredó, Tomaž se vrne.)

DEVETI PRIZOR.

Nande, Tomaž in Tonček.

Nande.

Tomaž, preobleci se in pojdi precej na Kolóvec! Tam se ukradi v grajščinske hleve in odpelji tistega konja, katerega prijezdi oskrbnik Poljak danes iz Kamnika! Konja pripelji potlej do Rovske cerkve in ga izroči Tončku! Idi!

T o m a ž.

Dà, mojster Grog! (Odide na desno.)

DESETI PRIZOR.

Nande in Tonček. Jošt.

Nande.

Prinesel si denar, ki si ga skupil. Pokaži! (Sede na mizo Tončku nasproti.)

T o n č e k.

Stojé odpaše širok pas z denarjem in ga položi pred Nandeta na mizo.) To je, kar je!

Nande.

(Čudeč se pogleda denar.) To ni vse, kar si skupil?

T o n č e k.

(Boječe drgne roko ob koleno.) Vse je, vse!

N a n d e.

(Razpoloži denar in ga naglo prešteje.) Lažeš! Ni vse!
 — V Višnjigori si odvedel grajščaku tri konje in eno kobilo. Na Grosupljem si na cesti prodal dva konja. Potlej pod Debelim hribom si zopet dobil tri francoske konje; tako si prignal sèm v Kamnik pet glav. Kar si tukaj zanje stržil, kjer si jih dal precenó, samo tega je 35 frankov več nego kažeš tu denarja... Prodal si sedem konj! Zakaj poizkušaš pritajevati? Kar kdo zasluži, to dobi vselej od mene. Da bi si pa kar sam jemal, tega ne! Ko bi ne bil danes na sejmu videl, da si res naš človek in mož, ki zna, kar hoče, ne vem, kakor bi te zdajle izplačal, ko misliš, da moreš mene goljufati! (Ga gleda ostro. Tonček položi še eno mošnjo pred Nandeta.)

N a n d e.

(Mu porine mošnjo nazaj in priloži še nekaj.) Sram te bodi! Tu imaš za zdaj. Več si dobil kakor si mislil. Če boš pa še kdaj poskušal sam plačevati se, dobiš rokovnjaško plačilo. (Mu pokaže pištolo.)

Tonček (se zdrzne).

Mojster Gropa! nikdar več!

Jošt

(pride iz hiše s steklenico vina.) Kaj želiš, mojster Gropa?

N a n d e

(Joštu.) Prinesi mi papirja in oglja!

Jošt.

Takoj, Gropa! (Odide in prinese zahtevano.)

N a n d e.

Lakomnost bo tvoja smrt, Tonček, zapomni si to! — Kje je Rovska cerkev, veš.

T o n č e k.

Dà, vem.

N a n d e.

Jutri ob 11. ponoči čakaj pod Rovsko cerkvijo! Tomaž ti prižene konja; tega zajahaj in prodaj ga naglo, za kolikor moreš, a ne blizu! Dobro pa jahaj, da te ne zasledé! Sedaj pojdi!

T o n e.

Lahko noč, mojster Gropa! (Odide.)

J o š t.

Lahko noč, Tonček!

ENAJSTI PRIZOR.

N a n d e in J o š t.

J o š t (da Nandetu papir in oglje.)

Tukaj, Gropa.

N a n d e.

(Nariše na papir konjsko glavo, potem sede in piše.) Gavrič in Poljak razpisujeta beraških 30 frankov na mojo glavo, jaz pa jima hočem pokazati, da morem razpisati na glavo Poljakovega konja še enkrat toliko in dobiti to glavo še isto noč. (Joštu.) To moraš nabiti na Gavričevo hišo! (Mu da list.) Črez nekaj dni razpišem ravno toliko na Gavričevega psa!

Jošt.

(Čita.) Ha, ha! To bo zopet strahu in jeze! Ha, ha! Takoj grem, Groga! (Odide.)

Nande.

Pa dobro opravi! (Si natoči vina in pije.)

DVANAJSTI PRIZOR.

Nande in Blaž.

Blaž.

(Pride iz hiše z zavezano glavo.) Hû, hû, kakó me bode in trga! (Se drži za glavo.)

Nande.

Prav vam je, stric! Zakaj pa dražite ljudi!

Blaž.

(Omahne na stol.) Saj jim nisem ničesar hotel!

Nande.

Seveda nič! Dražili ste jih! — Zakaj so vas pa pobili na tla?

Blaž.

Tristo volkov, kadar dobim zopet v pest katerega teh rokovnjačev, ki so me tako-le zdelali, živ mi ne odnese glave — to pa rečem — živ ne! Hû, — hû! Kako me boli! Zelenega hobata pojdem iskat, če je že za mejo, ali vsaj bezgovega cvetja, ali pa encijana,

ali tavžentrožo, da denem kaj na rano, drugače se mi spak še prisadi in morda bi še umrl, če mi udari na možgane! O ti prokleti rokovnjači! A ti jih poznaš!

N a n d e.

(Prestrašen vstane.) Jaz?! — Jaz — — ne poznam nikogar!

B l a ž.

Lej no, lej! Pa kaj si rekel ta čas, ko sem padel in so planili na me? No, no, kako že? (Ugiba.) Tako nekaj čudnega, da so se te vsi ustrašili. To se mi zdi vse nekako v sanjah; potlej pa nič več ne vem, kaj se je zgodilo z menoj... No, no, kako si že dejal? — Oh, reci, reci vendar še jedenkrat tisto čudno besedo!

N a n d e.

(Prisiljeno.) Ha, ha! Kakšno besedo? Ne razumem vas, Blaž. Ali se vam je sanjalo? — Udaril vas je tisti, ki ste mu rekli Rajtguzen.

B l a ž.

Dà, Rajtguzen je začel, to je res. Pijan je bil; mojega vina se je napil, mrha! A ti si ga zadržal, da me ni še bolj, kaj ne?

N a n d e.

Jaz ne, stric! Kaj se vam vendar meša! Zopet ste preveč pili!

B l a ž.

Meša se mi? Še vedno se mi meša? (Se drži za glavo.) Ali da se mi meša, praviš?

N a n d e.

Tistega stárega dedca ste s stolom skoraj do smrti pobili!

B l a ž (veselo.)

Tistega kosmatega? Ali sem ga res? Ali sem ga dobro česnil? — In kako, vrag, da se tega prav nič ne spominjam? Hm, hm! Šentana reč, menda se mi je pa res močno zmešalo!

N a n d e.

Zato pa je najbolje, če molčíte o tem pretepu! Če gosposka kaj izve, vas še zapró! Francozi so hudi gospodje. Pojdiva sedaj, pozno je že! (Odhaja.)

B l a ž.

Francozi so res hudi, ali mene ne bodo živega zapirali, mene že ne, Nande, če pride sam Bonapart Na—po—ljon pome! Ne bojim se nikogar! — Samo če sem onega kosmatega cigana res dobro česnil! Ali sem ga, ali ga nisem? Bog mi pomagaj in sv. izgubljeni sin, da bi ga le res bil. Uh! (Grozi s pestjo in odide za Nandetom.)

Zastor pade.

Drugo dejanje.

Pri črevljarju Bojcu. Borna koč. Luč brli na majhni mizici, za katero šiva Bojec. Blaž leži na klopi in spi.

PRVI PRIZOR.

Bojec in Blaž.

Bojec (Poje:)

Ko krpam čevlje pozno v noč,
razmišljam marsikaj,
svet kakšen pač je bil nekoč,
in kakšen je sedaj;
tu mnogo pride mi na um,
kar naj drugače bo,
premenil rad bi moj razum,
a ni mogoče to.

To meni ni všeč!

Na svetu največ le velja
ošabni bogatin,
denar ima, ves svet to zna —
kaj revež ti, capin?
Ko ženi se, ne praša več,
če srečen bosta par,
ljubezen je postranska reč,
denar je glavna stvar.

To meni ni všeč.*)

Dà, dà, denar je glavna stvar! Jaz pa ga nimam nič, prav nič. In to meni ni všeč. A kje naj ga vzamem?

*) Zložil Severin.

Če bi vedel koga, da ga ima, šel bi ga okrast. (Premišlja.) Primojduši, da bi ga šel! Kdo trka?

(Nekdo potrka na vrata, Bojec posluša in vstane s stola.)

DRUGI PRIZOR.

Bojec, Nande (zunaj) in Blaž.

Nande.

(Zunaj.) Bojec! Pridi vun!

Bojec.

Kajpak! Jaz bom vun hodil! Zakaj pa ti notri ne prideš? (Stopi k oknu tik vrat.) Kdo pa si? (Skozi okno se prikaže roka z razprostrtimi prsti, s hrbtno stranjo naprej; na mezinu je debel prstan.)

Bojec (se zdrzne.)

Precej, precej! (Pogleda plašno spečega Blaža in po prstih odide.)

TRETJI PRIZOR.

Blaž. — Bojec in Nande napol glasno, da se ju razume samo nekoliko, zunaj.

Blaž

(vstane previdno in posluša.)

Nande.

Jutri ob tem času pojdi k brdskemu pisarju!

Bojec.

Jutri ob tem času k Raku? Dobro.

N a n d e.

Čakal te bo in ti dá nekaj zame. Glej, da te ne bo videl nihče!

Bla ž.

(Strmi.) To vendar ni Nande? Kaj dela tukaj?

N a n d e.

Čakaj Raka do polnoči! Pismo dobiš, katero prinesi na Paleževino.

Bla ž.

Raka naj čaka? — Pismo dobi? — Hm, hm, to so pa salamensko čudne reči!

B o j e c.

Dà, dà, vse opravim. (Čuje se mrmranje Nandeta in Bojca.)

Bla ž.

Kaj hodi Nande ponoči okoli tega zanikarnega Bojca? Jej, jej, jej! (Gre naglo nazaj in se vleže na klop.)

N a n d e.

Lahko noč!

B o j e c.

Lahko noč!

ČETRTI PRIZOR.

B o j e c in Bla ž.

B o j e c.

(Stopi oprezno v sobo.) Ali spiš, Blaž? Spi! (Sede na svoj črevljarski stol ter vrže Blažu črevelj.) — Hoj,

Blaž, črevelj je cel, — vstani, obuj se in pojdi domov
Pozno je že. Zaspan sem. Uh! (Prisiljeno zdeha.)

Blaž.

(Se zlekne, vstane in obuva črevelj.) Pozno, praviš?
Dobro sem spal. Aaa! (Zeha in lomi roke.) Veš kaj se
mi je sanjalo zdajle tu na tvoji klopi, Bojec?

Bojec.

Eh, to mi poveš drugič! Nocoj sem preveč zaspan, da bi poslušal tvoje neumne sanje.

Blaž.

Kajpak! Misliš, da se dam jaz kar takole zapoditi iz hiše, kakor zajka iz detelje? Da bi mojih sanj ne poslušal? Moraš jih poslušati! Sapramiš, sicer ti vrat zavijem!

Bojec.

Zato, ker sem ti črevelj zašil, mi boš vrat zavijal? Lepa hvaležnost!

Blaž.

Zato dobiš groš, kadar dobim spet prvega v roko. Ali sedaj poslušaj, kaj se mi je sanjalo! Potem pojdem pa takoj v slamo.

Bojec.

No, kaj? Povej hitro, zaspan sem! (Se slači.)

Blaž.

Sanjalo so mi je, da sem šel v planine. Ko sem prišel v Jermanova vrata, ... ali veš, kje so Jermanova vrata?

Bojec.

Glej ga, kako bi tega ne vedel!

Blaž.

Ko sem torej prišel v Jermanova vrata, srečam veliko žensko, ki je bila tanka kakor lopar, prepašana kakor osa in hudih oči, kakor mačeha. Kdo si? jo vprašam. — Kaj misliš, Bojec, kaj mi je odgovorila babnica?

Bojec.

Čenča! Saj nisem bil zraven, da bi bil slišal.

Blaž.

Torklja sem, pravi, Torklja, da boš vedel, Blaž, Torklja... Pogledam jo na drobno in pravim: I, videl te sicer nisem še nikoli, ali res si taka, kakor govore predice o tebi. Odkod pa hodiš in kaj iščeš tod, ljuba moja Torklja? — In kaj mi pravi nato, kaj misliš?

Bojec.

Lahko noč, Blaž, jaz sem zaspan! (Se odpravlja spat.)

Blaž (ga prime za rokav.)

Nak, tega ni dejala. Počakaj, da ti povem vse, Bojec! — Doli sem bila v Radomlji, pravi, in sem se skrila pri črevljarju Bojcu, pravi, zgoraj na izbi, in sem poslušala, pravi, kako je prišel k njemu, — sedaj le poslušaj! — kako je prišel k njemu... ro — kov — njač!

Bojec

(Ves prestrašen.) Ka—aj?!

Blaž.

In slišala sem, pravi Torklja, da je rokovnjač zapovedal Bojcu: Ti Bojec, na to in to, pa pojdi na Brdo k pisarju Raku, naj pride na moj dom, na Pa-leževino, kjer sem ravno sedaj kupil domačijo, pa nihče ne ve, da sem rokovnjač; samó Blaž Mozol vé, ki je moj prijatelj in ki je tudi že v naši družbi.

Bojec.

Ali res? Ti si tudi že naš?

Blaž.

Lej ga, vzemi te Kurent! Zakaj bi pa jaz ne bil, če si še ti! — Nikar me ne glej tako, kakor sam Dekleciján, tisti rimski, ki je svetnike trpinčil in svet-nice na ražnju pekel... No, prav ko sem hotel Torkljo vprašati, po kaj in zakaj te je poslal naš prijatelj rokovnjač, prišel si, nadloga stara, in si me zbudil! Ali me nisi mogel tako dolgo na miru pustiti, da bi bil izvedel še to? — Kaj pa moraš izvedeti?

Bojec.

Na Brdo moram k Raku, da sporoči Grog, kdaj pridejo Francozi.

Blaž.

(Mu seže v besedo.) Grog? Kdo pa je Grog?
Ali Nande?

Bojec.

(Presenečen.) Ti ne veš, kdo je Grog? Ti... ti nisi torej...!

Blaž.

Kdo pravi, da nisem?! I kajpak da sem!

Bojec.

(Stopi korak nazaj ter ga srepo meri z očmi.) Ti si grile, privolhav si nas v šremenco pertánat; ti si naju birgav!

Blaž.
(Zmaje z glavo.) Kaj je to nemško ali francozko ali volčje, ta hav — hav — hav?

Bojec.

(Srdit.) Ti si lagal! Ti si naju poslušal! (Seže skrivoma za hrptom po kriv črevljarski nož. Blaž to opazi, skoči nanj ter ga zgrabi za roko.)

Blaž.

Oho, ne boš ti Blaža z nožem drezal, ne! Spusti nož!... Ali boš?... ali boš? (Podere Bojca na tla, kateri prevrne mizo, da ugasne luč. Tema.) Na, ti rokovnjaški pasjedlakec, ná! (Tepe Bojca.) Za nocoj imaš zadosti, vse drugo pa se zmenimo na Kolóvcu! (Odide.)

PETI PRIZOR.

Bojec sam.

Bojec.

(Se dvigne.) Na Kolóvcu! Izdá nas! Moj Bog, kako sem se zagovoril! (Teče k vratom in kriči v noč.) Blaž, Blaž! Slišiš? Pojdi nazaj! — — Nič, izginil je. Blaž vé vse! Kaj naj storim? — K Nandetu moram takoj — nemúdoma, sicer je izgubljen; Blažu pa mo-

ramo zapreti usta, preden mu začne gibati jezik! Dà, dà, Blaž mora umreti! (Si ogrne suknjo, natakne brado in naglo odide.)

Izpremema.

Paleževina. Na desni hiša, v sredi drevo, pod katerim je klopica, na levi gozd. V ozadju kamniške planine. Dani se. Jutranja zarja. V hiši se čuje petje Polonice.

PRVI PRIZOR.

Polonica v hiši.

Polonica.

(Poje.)

Zora vstaja,
dan se dela,
ljubček moj!
duša kliče
ti vesela:
Bog s teboj!
Ti si meni
vse na sveti,
ljubček moj!
Najsrečnejša
mej dekleti
sem s teboj.

Kaj me briga
govorica
za menoj!
kadar gledam
tvoja lica,
ljubček moj?
Dan odslavlja
milo zoro
nad menoj;
pridi skoro,
pridi skoro,
ljubček moj!*)

DRUGI PRIZOR.

Nande in Polonica.

Nande.

(Pride z leve k oknu in potrka.) Polonica, Polonica! Ali slišiš? — Jaz sem, Nande.

*) Zložil A. Medved.

Polonica.

(Se pojavi na oknu. Smeje in nežno.) Dobro jutro, Nande, ali si ti?

Nande.

Pridi ven, Polonica! Ali si sama?

Polonica.

Sama, vse še spi. Odkod prihajaš tako zgodaj, Nande?

Nande.

Govoriti moram takoj s teboj. Pridi na vrt.

Polonica.

Pa pridi rajši v hišo! Sama bova.

Nande.

Ne, Polonica! Notri jaz ne pridem nikdar več. Tvoj stric Blaž... — ali povem ti vse tukaj, na vrtu... pridi!

Polonica.

Takoj pridem, Nande! (Zapre okno in prihiti pred hišo.)

~~Nande.~~

(Jo objame) Polonica, moja Polonica!

Polonica.

(Se mu lahko izvije.) Oh, oblečen si, kakor za zimo. Kam si pa namenjen? (Sedeta pod drevo.)

Nande.

Ali me res ljubiš, Polonica?

Polonica.

(Se mu nasloni na ramo.) Ljubim. Toda kaj ti je danes? Vznemirjen si.

Nande.

Ko bi me ti ljubila tako, kakor ljubim jaz tebe, dekle moje, bolj od vseh drugih ljudi, šla bi z menoj, kamor bi jaz hotel.

Polonica.

(Skloni glavo.) Pa zakaj bi hodila proč, če ni treba?

Nande.

Ko bi pa bilo treba?

Polonica.

Šla bi! Šla bi, kamor bi hotel!

Nande.

Dekle moje, ne veš še, kako te ljubim! — Tako, da bi šel zate v smrt, v pekel, kamor greš ti... Ko boš slišala — in še danes boš slišala — kdo in kaj sem, takrat misli, kaj sem ti rekel že večkrat: ti si moj angelj varuh, ti me moreš rešiti, a nihče drugi, če ostaneš moja, naj porečejo ljudje, kar hočejo.

Polonica.

Kaj morejo reči hudega o tebi! Poznam te in vem, da si dober, da me imaš rad, da me vzameš za ženo. O Nande, naj govore, kar hočejo, ne verjamem jim ničesar!

N a n d e.

Dà, Polonica, ne veruj jim, vsaj vsega ne! Veruj samó to: kadar vidim tebe, tačas sem dober človek!

P o l o n i c a.

Dà, ti si moj ljubi, dobri Nande, — vse drugo me ne briga! Nikdar te nisem vprašala, kdo si, odkod in kaj si; samó to vem, da me imaš rad in da imam jaz rada tebe ter da ostaneš moj za vselej!

N a n d e.

Dà, dà, Polonica, samó tvoj za vselej — do smrti tvoj! (Jo privije k sebi.)

P o l o n i c a.

A kam si namenjen?

N a n d e.

Proč moram — takoj.

P o l o n i c a.

Proč? — in mene pustiš samo, ko veš, da ne morem preživeti dneva brez tebe? Ne, ne, Nande, ostani, nikamor ne hodi! Kdo te sili?

N a n d e.

Moram, moram, Polonica! Toda preden pojdem, te moram videti še enkrat — še enkrat! Čuj, jutri ali pojutrašnjim, ko se zmrači, poglej včasih tjà gori v hosto, pod ono sprednjo, staro smreko. Kadar zapaziš tam kresati iskre, takrat mi pridi nasproti do srede steze. Vrniti pa se odslej ne bom mogel

več. Tvoj stric Blaž me je izdal. Ako me pa še ni, izda me še danes. Lahko bi mu zamašil usta za vselej, ali nočem, ker je tvoj stric.

Polonica (vstane plašna.)

Stric te je izdal? Komu? Povej vendar! Zakaj? Kaj si storil!

Nande.

To vse izveš. Samo ne ustraši se in zaupaj vame!

Polonica.

Kako čuden si danes! Ne morem te razumeti! Povej mi vse, prosim te!

Nande.

Polonica, če se me ljudje bojé, krivi so tega sami, ker so me preganjali, mučili in vrgli na polje kakor divjo zver! Jaz pa jim samo povračujem; tepem, bijem, mučim in davim jih, kakor so oni mene!

Polonica.

(Se boječe odmika.) Nande, bojim se te skoraj!

Nande.

Ne boj se, dekle! (Jo prime za roko.) Še par tednov potrpi, samó par mesecev še počakaj, in moja boš zopet, moja boš za vedno!

Polonica.

In potem naju ne loči nihče več, kaj ne?

N a n d e.

Nihče več. V svojo domovino, na zeleno Štajersko te popeljem in tam si ustanoviva svoj raj. (Joliburno objame.) Tam bova srečna večno — večno, Polonica!

TRETJI PRIZOR.

Nande, Polonica, Blaž in Francè (razcapan.)

Blaž.

(Za hišo se čuje tekanje.) Francè, joj, Francè! Ušel mi je, vrag! Ni ga več; prekleti Bojec me je prehitel.

N a n d e.

(Je naglo vstal, si pomaknil pokrivalo na oči.) Zdaj pa z Bogom, Polonica! Ne zâbi, kaj si mi obljubila! Z Bogom! (Brzo odide na levo proti gozdu.)

Blaž.

(Nastopajoč z desne, gleda ves začuden.) Ho, ho! Ali je to, ali ni? Dà, dà, to je Nande! Nande! — Ježeš, Francè, Francè, kje te vrag drži; hitro, hitro sèm! Tu je, tu je! (France priteče.) Ali ga vidiš? Tam-le teče! Tecíva, tecíva za njim! (Odhiti na levo.) Drži ga, ho! ho!

F r a n c è (jeclja.)

N—naj ga u—ujame in uklene s—sam, če je res tako močan kakor govori. J—jaz s-se ne mešam v t-take stvari!

P o l o n i c a.

Kaj mu pa hoče stric?

Francè.

I. i, i, pravi, d-da j-je r-r-rokovnjač!

Polonica.

Kdo? — Nande? Nande — rokovnjač!?

Francè.

S-slišal j-je, — pravi, da ni Nande, ampak Gr-gr-groga, glavar rokovnjačev! Ho, ho!

Polonica (se domisli Nandetovih besed.)

Nande — glavar rokovnjačev! O Bog, o Bog!
In jaz? Ljubica rokovnjačeva! Gorje mi, gorje mi!
(Odide v hišo plakaje.)

Blaž.

(Prisopiha nazaj ves poten, omahne na klop in si briše čelo.) Uf, uf, kakor sam »lintvern« zna teči ta vrag, ušel mi je v gozd in izginil kakor kafra! — Pojdi z menoj, Francè, greva takoj v Kamnik h Gavriču; njemu povem vse, kako sem našel tri rokovnjače! Pojdi!

Francè.

J—jaz že ne grem, j—jaz ž—že n—ne grem!

Blaž.

Zakaj ne? Stavim, da dobiva 30 kron, katere so na senjmu v Kamniku razklicali; — potlej pojdeva pa pit. Nisi žejen? Jaz sem grozno!

Francè (jeclja.)

Pil bi že, pil. A kaj, ko bi rokovnjači izvedeli, da sva jih šla midva tožit, stric? Kaj pa potlej?

Blaž.

Ti se jih bojiš? Za vino je denar gotov, pa ga bova pila še danes kakor Odám in Eva, ko sta pod figovim drevesom sedela in sladko vince iz okrogle buče golcala; mene že po grlu praska. Pojdi!

Francè.

Da sta Odám in Eva vino pila iz buče? Saj ga nista.

Blaž.

Kdo pravi, da ga nista.

Francè.

Nista ga ne pila!

Blaž.

Kako da ne?

Francè.

Zato, ko ne!

Blaž (začuden.)

Križ božji! Kaj jima ga ne privoščiš? Nevoščljivec grdi! Odám je vendar tvoj oče in Eva tvoja mati! In moja sta tudi in še fajmoštrova, če malo čez hrbet nazaj pogledamo, kajpak! Pa jima ne privoščiš buče vina?

Francè.

S—saj je v—vino šele Noe iznašel, veste.

Blaž.

O ti buča navihana! Veš, ko sta Odám in Eva pod figovim drevesom sedela in vino pila, bilo je še pred grehom, preden ju je Bog osuval in v reso ven zapodil; tačas, ko sta bila še v raj. In če se sliši

brati in pridigovati, kako grozno dobro jima je bilo v tistem raj, pa da bi buče vina ne bila imela? Kar pojdi se solit z dobroto, če vina ni za pijačo, in morda niti žganega ne! Kako si moreš misliti dobroto in sv. raj brez vina?

Francè.

Saj je menda res tako.

Blaž.

Dà, tako in nič drugače. Raja in nebes brez vina ni in ni. Blaž pa hoče imeti že na tem svetu svoj raj z vinom, zato pa hajd v Kamnik po 30 kron! Jošt ima kapljico! In vesela bova in pela — pela tisto mojo imenitno! Dajva jo no, poizkusiva jo no, če jo še znava! (Zapoj.)

»Povsod me poznajo, da vinski sem brat,
me birti štimajo,
ker pijem ga rad.« itd.*)

Francè.

Še jo znava! Jujuju!

Blaž.

(Zavriska.) Juh! Znava jo, zato pa kar pojdiva!
(Ovi je Francetu roko okoli vratu ter z njim vriskuje odide.)

Zastor pade.

*) Zložil Viktor Parma. (»Napitnice« izd. O. Fischer.)

TRETJE DEJANJE.

Pri sodniku Gavriču. — Elegantna soba s tremi vrati. Na levi pisalna miza; na desni okrogla miza s fotelji. Zada je knjižnica. Za pisalno mizo sedi sodnik Gavrič, poleg mize stoji Štefan Poljak. Dr. Burger, star gospod, hodi po sobi s prekrižanimi rokami na hrbtu, séde za hip ter zopet vstaja in hodi.

PRVI PRIZOR.

Gavrič, dr. Burger in Štefan Poljak.

Dr. Burger.

Počasi, prijatelj, počasi! Le nikar tako sanguinično! Naglica v takih slučajih vedno škoduje.

Poljak.

(Ogorčeno.) Naglica, naglica! Nikar mi ne govorite o naglici, dragi gospod mêm! Že par let imamo to nadlogo, vedno se posvetujemo, pošiljamo peticije na vse strani, toda ne zgodi se proti tem tolovajem nič in nič.

Gavrič.

Res je, res tako! Rokovnjači se nam že javno rogajo, in narod je izgubil vsako spoštovanje pred našo avtoriteto!

Dr. Burger.

(Sede.) Ne pretiravajte, dragi gospod sodnik! Rokovnjači niso še tako zli, ne; ako jih na miru pustiš, ostanejo navadni tatovi, hudiči pa so, če jih dražiš. To je izkušal bodoči vaš gospod zet sam s svojim lepim konjem. Boga zahvalite, gospod Poljak, da ste se tako ceno odkupili.

Poljak.

(Gre k okrogli mizi in sede.) No, če bomo vsi tako mislili, mi omikanci tudi, potem je seveda žalostno. Slecimo srajco in dajmo jim jo!

Gavrič.

Tudi jaz mislim, da je sedaj skrajni čas, da moramo pogumni možje...

Dr. Burger.

(Mu seže naglo v besedo.) ...najprej previdni biti! Dà, dà, draga moja, najprej previdni! Nobenega večjega koraka ne storim zoper rokovnjače, dokler nam vlada ne da svoje dejanske pomoči z vojaki.

Gavrič.

Brez vojakov res ne opravimo mnogo!

Poljak.

Toda začeti, začeti je treba! Ali nas ne mora biti sram, da nam pred nosom, pred mestno hišo, vpričo čuvaja otmó svojega tovariša? Ali ni sramota, da nam v posmeh ukradejo najboljšega konja skoraj

izpod sedla? In v odgovor na razpis naših nagrad razpisujejo svoje nagrade na glave naših psov!

Gavrič.

Ha, ha! Zares, ti ljudje niso brez dovtipa, in njihov glavar mora biti mož posebne inteligence.

Dr. Burger.

Če pojde vojak na rokovnjače, potem pojde tudi naš kmet za njim! Govori se, da imajo v težko pristopnem gozdu našega mesta, visoko nad izvirom Bistrice, že kar pol vasi lesenih hiš za zimo. Tam imajo tudi ženske seboj. Blizu se ne upa nihče. In potem se pokažejo enkrat posamezno, drugič obstopijo potnike po štirje vkup, drugod je bilo slišati, da jih je kar šestdeset napadlo hišo.

Poljak.

To so bajke!

Dr. Burger.

Oh, prosim, zakaj bi ne bilo resnično? Pomislite, da pravzaprav ne vemo, kdo vse mej nami živi in se prištevja k rokovnjačem. Mnogo kmetov, kramarjev, obrtnikov in delavcev je ponoči v družbi rokovnjačev. In to straši ljudi, in priznavam, mene tudi. Saj človek se ne boji sovražnika, če ga pozna, če mu more gledati oko v oko; toda v temo, kjer ne vidimo, ali je pred ali za nami, ne gremo radi na boj.

Gavrič.

Dà, res! Tak boj bi bil nevaren!

Dr. Burger.

Zato pa menim: počakajmo in potrpiamo še nekaj mesecev, če smo morali potrpeti že tako dolgo!

Poljak.

(Slabe volje. Vstane.) To je vedno ista pesem! potrpiamo, počakajmo! Meni je prav; da bi se le ne kesali drugi, (proti Burgerju), ki imajo večjo odgovornost!

Dr. Burger.

(Užaljen. Vstane.) Jaz na primer, kaj ne? No, ne skrbite! Ženin ste in skoro se poročite. Sladki medeni tedni vas vsaj toliko premotijo, da ne boste mislili vedno le na rokovnjače. (Poišče svoj klobuk.)

Poljak.

(Mu seže v roko.) Clara pacta — boni amici, gospod mîr. Jaz bi se lotil lova energično takoj sam; vi šele čez nekaj tednov s Francozi. Vsak po svoje!

Gavrič.

(Vstane.) Dà, dà, zaradi rokovnjačev se ne spremono, ne!

Poljak.

Gotovo ne, dragi Gavrič! Opozarjam vas pa, gospod doktor, vendarle na to, da je danes zopet predzadnji v mesecu!

Dr. Burger.

In kaj zato?

Poljak.

Vsakega prvega peljejo Francozi svoje blagajne z avstrijskim papirnatim denarjem od Celja mimo

nas v Ljubljano. Čudno se mi je zdelo že parkrat, da so ljudje po Črnem grabnu vselej natanko vedeli, kdaj bodo vozili Francozje ta denar tod mimo. Tistim blagajnam se morda nakrat kaj zgodi!

Dr. Burger.

Tu pač moram v istini nekaj storiti, da vsaj zmanjšam svojo odgovornost! Zato pišem gospodu Parisu, generalnemu tajniku našega intendanta, ter ga opozorim, naj pazijo vsaj na Črni graben. (Odhaja.)

Poljak.

Potem si lahko umijemo roke, ako se kaj pripeti. (Spremlja z Gavričem dr. Burgerja proti vratom.)

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji; z leve prideta gospa Poljakova in Režika.

Dr. Burger.

(Poljakovski.) Milostljiva, gotovo ste name že jako nevoljna, da vam odtezam družbo gospoda sina tako dolgo. Toda prav sedajle . . .

Poljakovka.

(Stara, elegantna dama, mu seže živahno v besedo.) Oh, prosim, gospod mîr, — najprej dolžnost, potem zabava; najprej uradni posli, potem kramljanje. Če niste še pri kraju, kar nadaljujte!

Dr. Burger.

Premilostna ste, gospa. Bojim se pa, da se mi huduje tolikanj bolj gospodična nevesta, ker sem prišel prav sedaj motit . . .

Re z i k a. (Mu seže v besedo.)

Nikakor, gospod mâr! Upam, da ste s svojo konferenco pri kraju ter da medve ne motiva vas.

G a v r i č.

(Smejë se.) Nikakor ne, rokovnjaško vprašanje je rešeno.

D r. B u r g e r.

Dà, dà! Dovolite torej, gospa in gospica, da vama še enkrat čestitam k bodoči poroki ter izrekam iznova zlasti vam, gospica Rezika, svoje najiskrenejše čestitke.

O b e.

(Mu ponudita roki, kateri dr. Burger poljubi.) Hvala, hvala!

D r. B u r g e r.

In sedaj (Poljaku in Gavriču), gospoda, tudi vama: z Bogom!

P o l j a k.

Do svidenja, gospod mâr! (Mu da roko.)

D r. B u r g e r.

Do svidenja!

G a v r i č.

Na **L** Spremim vas nekoliko, gospod mâr, če dovolite. Na sodišču imam opravka.

V s i.

Z Bogom! Do svidenja! Klanjam se! (Gavrič in Burger odideta.)

TRETJI PRIZOR.

Poljak, Poljakovka in Rezika.

Rezika.

(Stoji poleg gospe pri okrogli mizi.) Oh, Štefan, zakaj počenjaš to ravno zdaj s temi groznimi rokovnjači?

Poljak.

(Sedi poleg pisalne mize.) Nikar se ne boj, srce moje! To bo vse v kratkem končano. Nekdo pa mora vendar začeti, sicer nam zrastejo ti lopovi preko glave. (Sede na levo k pisalni mizi.)

Poljakovka.

(Sede na desno k mizici.) Toda nikar se ne sili toli v prvo vrsto! To je lahkomišno!

Rezika.

Ah, mamá, kako se bojim! (Gre k Štefanu.) Vedno hodiš sam okoli! Razpisuješ nagrade in dražiš predrzne roparje! Boš videl, to se ne izteče dobro! In potem, moj Bog, če se ti kaj pripeti! (Objame v strahu Štefana.) Lepo te prosim, Štefan, ako me ljubiš, ne vtikaj se več v te reči!

Poljak.

Draga, to ti rad obljubljam. Zadnjikrat sem prigovarjal danes dr. Burgerju, odslej ne rečem in ne storim ničesar več.

P o l j a k o v k a.

Tako je prav, Štefan! Čemu bi hodil za druge v žrjavico po kostanj? Storil si že dovolj; ako nočejo, zadeti bodo najbolj sami! — Ženiš se sedaj, skrbeti moraš odslej bolj zase!

P o l j a k.

(Seže v besedo.) In za svojo ženko. (Pritisne nežno Reziko nase.) Bodi mirna, Rezika, odslej se hočem brigati le za najino poroko.

R e z i k a.

Danes teden bova že svoja. (Gre s Štefanom k Poljakovski.) Kako sem srečna, mamá! Štefan! (Naivno.) Ali se kaj veseliš, dragec?

P o l j a k.

(Jo objame in poljubi.) Srce moje!

P o l j a k o v k a.

Bog vaju blagoslovi, otroka! Želim vama vso srečo, kakor sem jo užila jaz nekdej. Mislila sem včasih in molila za to, da bosta uživala oba moja sina na tem svetu vse, kar jima more sreče podeliti Bog. Žal, eden — Ferdinand — se mi je izgubil — — ah, čisto izgubil. (Si briše solze.) Toda vzlic temu, ljubezni mu nisem vzela in mu je vzeti ne morem! Če je pa mrtev, naj bode vse — kar je želelo materino srce obema — vsaj Štefanovo.

R e z i k a.

(Stojé jo objame.) Uboga moja mamá!

Štefan.

(Poklekne pred materjo ter ji poljubi roko.) Draga mamá! Ne misli na to! (Vstane in si obriše solzo.) Pusti spomine, in ne vznemirjaj se! Samo za četrť ure moram še v mesto. Ko se vrnem, se odpeljeva zopet na Kolóvec, mama!

Poljakovka.

Dà, le pojdi, pripravljeno je že vse.

Poljak.

Z Bogom! (Ves razburjen poljubi Reziko in naglo odide.)

ČETRTI PRIZOR.

Rezika in Poljakovka.

Rezika.

Mama, glejte, niti vi, niti Štefan mi še nista povedala nič o drugem vašem sinu. Kaj pa je bilo s Ferdinandom? Nikar ne bodite hudi, mamá, ako sem vas žalila s tem vprašanjem!

Poljakovka.

Ne, ne, Rezika, kako morem biti žaljena; toda ta spomin me vselej pretrese, dete moje!

Rezika.

Pa ne govoriva o tem, mamá! Štefan mi že pové vse.

Poljakovka.

Bolje bo, ako ti jaz povem vse. S Štefanom tudi nisva enakih mislij o tej reči; lahko ga pozneje vprašaš, in potem boš sama sodila.

(Mal premor.)

Poljakovka.

Omožena sem bila dvakrat. Prvi moj soprog je bil general pl. Basaj. Rodil se je tu blizu Kamnika. Umrl je, ko je bil njegov sin Ferdinand šele tri leta star; zapustil mi je toliko, da sem brez skrbi živela in sina Ferdinanda lahko dobro vzgajala. Imela sem tudi majhno posestvo na Spodnjem Štajerskem, tam pa sem se seznanila z inženirjem Poljakom, ki je postal drugi moj soprog. Štefan, sin njegov, je osem let mlajši od svojega polbrata, Ferdinanda. Ko sta bila moja sina že oba čvrsta mladeniča, mi je umrl tudi drugi soprog. Ferdinand je bil že inženir in je imel službo v Celju. Štefan pa je študiral še na Dunaju. Ferdinand me je takrat obiskoval večkrat — in živeli smo dosti zadovoljno. Naenkrat pa se je zgodilo nekaj strašnega, in od tedaj nisem videla svojega Ferdinanda nikdar več.

Rezika.

Nikdar več, pravite? Ali je umrl?

Poljakovka.

Ne. Ferdinand še živi, a kje, — tega ne vem. Izvedela sem, da se je bil zaročil s hčerjo nekega nižjega uradnika v Celju. Čakala sem od dne do dne

poročila o tej reči, a ni ga bilo. Kar mi prinese Štefan z Dunaja grozno novico, da so Ferdinanda zaradi tatvine zaprli.

Re z i k a.

Zaradi tatvine? To je bila laž, kaj ne?

P o l j a k o v k a.

Dejali so, da je ukral svojemu prijatelju, nadporočniku Brnjaču, več sto tolarjev. Tudi nadporočnik je pričal proti Ferdinandu. Brez sodbe, ali je kriv ali ne, so ga vtaknili med vojake, in moral je na Laško proti Francozom. Čez nekaj mesecev pa je pobegnil, in lovili so ga povsod brezuspešno. Od onega časa nisem več čula niti besedice o njem. Izginil je brez sledu! — Ali naj bo, kar hoče, ljubim ga še tako, kakor nekdaj; in ko bi ga še enkrat videla, stisnila bi ga k sebi z vso ljubeznijo, saj vem, da je moj sin nedolžen!

Re z i k a.

Ljuba mamá, ne izgubite nade, da se Ferdinand vendar še povrne k nam, ko dokaže, da se mu je zgodila krivica, da je čist in nedolžen.

P o l j a k o v k a.

Dà, to je moja nada, ki je trdna, kakor moja ljubezen!

P E T I P R I Z O R.

Hišna. Prejšnji.

H i š n a.

Komisar Mulej in neki kmet iščeta gospoda sodnika. Nemudoma morata govoriti ž njim.

R e z i k a.

Papa ni doma; odšel je z gospodom dr. Burgerjem. Pa kaj hočeta?

ŠESTI RRIZOR.

Blaž, Poljak, Mulej in prejšnji.

M u l e j.

(Pride z Blažem in Poljakom. Poklonivši se damama:) Klanjam se, častiti dami! Gospoda sodnika iščemo. Tu Mozol trdi, da je zasledil kar tri rokovnjače.

B l a ž.

Dà, tri, tri glavne tiče... Ali pa dobim precej svojih 30 kron, ako jih povem? Toda precej, pravim, sicer ne povem ničesar.

P o l j a k.

Dà, Blaž; tu, tu so (vzame iz miznice denar in ga položi pred Blaža na mizo) in takoj ti jih izplačam, samo povej imena!

B l a ž.

Rokovnjači so torej: Črevljar Bojec — Janez Rak, pisar našega gospoda mèra — glavar vseh rokovnjačev pa je Gropa, Nande s Paleževine.

M u l e j.

(Strmi.) Nande s Paleževine, vaš sosed? Ali ste prav rekli? Nande, Nande?!

Blaž.

(Prikima.) Vse vama povem, gospoda. Poglejte samo tole pismo, katero sem našel na Paleževini, ko sem ga hotel s hlapcem prijeti. Pismo je za našo Polonico; — Nande v pismu sam priznava, da je rokovnjač. (Dá Poljaku pismo.)

Poljak.

(Pogleda pismo, ostrmi. Zase:) Moj Bog! — moj Bog! — Ali je mogoče? Ta pisava! To je pismo —! Ne, ne, to bi bilo pregrozno! (Se zgrudi na stol.)

Poljakovka in Rezika

(mu hitita na pomoč.) Štefan — dragi, — kaj ti je?

Mulej (hkratu).

Gospod Poljak — kaj se je zgodilo? (skloni se radovedno nad Poljakom, tako da nastane na levi strani odra skupina: Poljak sedi, pred njim kleči Rezika, ob njem na levi in desni Mulej in mati.)

Blaž

(sredi odra. Vzame krone.) Ha, ha, rokovnjače imamo, rokovnjače — jaz pa 30 kron. Juh! (Se zavrti na peti in hitro odide.)

Zastor pade.

ČETRTO DEJANJE.

Pri Hudmanovi Jeri na Rovih. Najpriprostejša kmetska gostilna. Dve mizi in nekaj stolov, ura in peč. Zadaj in na levi vrata.

PRVI PRIZOR.

Jera in voznik Ureh Telečnjakar sedita za mizo, na kateri stojita polič vina in kozarec. Jera šiva.

Blaž Mozol

(že malo vinjen, vstopi, a obstoji začuden in smehljaje med vrati; potem vstopi v sobo, se razkorači ter zavpije.) Hejo, Bog vama daj prav lep večer! Jera, vina gori! Pa ne tistega jesiha, kakor ga pije ta gostač tvoj, ki je več pri tebi nego na cesti, ta Ureh Telečnjakar! Vina na mizo, tistega starega iz kota; »mi smo baroni, pijemo ga po kroni.« (Sede k Urhu in vrže srebrn tolar na mizo.)

Jera

(smejé.) Dober večer, Blaž! Kje si pa dobil tisto? Zaslужil nisi. Ali si Mozolki platno ukral ter prodal, ali pa si tistega vašega zeta opeharil?

Blaž.

Kaj ukral! Kaj opeharil! Kaj čenčáš, baba neumna! Zaslužil sem jih, lahko zaslužil, kakor bi jih

za maslo vzel. Vina daj; kaj vprašuješ in postajaš? (Jera gre na levo.) Oj ti rebro Adamavo, da bi te bil Bog pri miru pustil! (Vtakne tolar zopet v žep tako, da zarožljajo še drugi tolarji.)

Ureh

(porine Blažu svoj polni kozarec.) Dobre volje si, Blaž! (Porogljivo.) Dobre volje, kakor pes, ki pride zdrav iz cerkve!

Blaž (pije.)

Kaj ne veš, ko že o psih govoriš, da so pasji dnevi blizu? V pasjih dneh je pa fletno, in že sedaj je fletno, kaj ne, ko te v noge ne zebe. Pomisli, Ureh, ko bi te v pasjih dnevih zeblo v noge! (Jera prinese vino in prisede.)

Ureh.

Zakuril bi in za pečjo bi ležal, kakor ti, Blaž, kadar nimaš denarja. Mene bi vsaj Mozolka ne lasala!

Blaž

(jezen.) Mozolka, kaj Mozolka! Ta ženska ima gobec, da bi deset povodenj utešila! Gobec ima! (Pije, potem pa toči iznova.) Kaj, zlodeja, paносиš Mozolko sèm? Taka je res včasih, da bi dejal, da jo je Bog pozabil postaviti mej egiptovske nadloge! Pa saj ni moja žena, Ureh, kaj češ? (Ponudi Urhu svoj kozarec.) Na pij, Ureh, pa molči o babah! (Ureh pije in dotoči.) Ko je še tvoja ranjka živela, — Bog jej daj dobro, — dostikrat te je vlekla iz krčme domov! Takrat nisi tako mirno sedel za mizo, ampak v vrata si gledal kakor Peter Slabavest; in kadar je prišla póte, šel si za njo, kakor ob

procesiji sv. Marka za križem. — Bog ji daj dobro na onem svetu, — tvoji ranjki!

U r e h

(razžaljen.) Blaž, pusti mojo Marijano, naj v miru počiva! Vem, da si hud nanjo. Ti si se tudi ženil pri njej, morda bi bilo bolje záte, ko bi te bila vzela.

(Mračí se.)

B l a ž.

Hoho, hoho, jaz ženil pri njej; kaj pa misliš? Kaj ne, da bi bil potem vsak dan tako slabo kosil, kakor sv. Anton puščavnik, ki je na solncu pečene kobilice jedel, pa sladke koreninice grizel!? Kolikokrat si pa ti grel zobe na solnci? Kaj? Tak si bil, ko si hodil v nedeljo k maši, kakor lakota in draginja.

U r e h

(je nevoljen vstal, da bi odšel.) Lahko noč, Jera!

B l a ž.

Sedi, Ureh, sedi! Kam boš hodil? Nočí se. O-o, čakaj, pojdeva skupaj! Nikari vsega ne zameri! Jaz dam še za jednega! Danes se ne šiva, danes se para! (Porine Urhu svoj kozarec.) »Ta žejne napojit', ta lačne pa zapodit',« ta velja danes.

U r e h

(navidezno nerad zopet sede in izpije kupico.) Pa ne zabavljaj!

Blaž

(kliče.) Jera, še jednega, pa še ne greva! (Jera si briše roke ob predpasnik in odide zopet po vino. Hkratu vstopi z umetno brado na obrazu pisar Rak, ki sede k mizi tik vrat tako, da kaže Blažu hrbet.)

DRUGI PRIZOR.

Rak in prejšnja.

Ureh.

Ti lahko tako govoriš, Mozol! Pri vas imate vsega dosti, in sedaj si dobil še dobrega prijatelja, zeta na Paleževini! (Hoče piti, a Blaž udari s pestjo po mizi, da se Ureh ustraši in postavi kozarec zopet nazaj.)

Blaž.

Kaj prijatelj? Hudič je, pravim, hudič, a ne zet, ne prijatelj! Rokovnjač je (Rak se zgane in plašno ozre), sam živ rokovnjač; če ga hudič ne vzame, ni za nič več in drug se mora narediti! (Jera se vrne z vinom, potem gre k Raku in mu tudi prinese vina.)

Ureh.

Kaj praviš, rokovnjač? Ti si pijan, Blaž!

Blaž.

Kaj pijan? Nič pijan! Trezen, kakor na veliko soboto zjutraj! Veš ti, prijatelj — Blaž Mozol ni na prežgani župici priplaval! Hm, zmerom upijete, da pijem in pijem! Kdo me je pa še vprašal, kdaj in kako sem žejen? In zmerom me opravljate, da nisem

za nič ter da nič ne delam! Hm, pa sem vendar samo danes več storil, ko vsi leblajtarji in beriči vsega kamniškega okraja skupaj! O, prijatelj, jaz nisem kar tako kakšen nebodigatreba. Ko se je tisti Nande ženil pri naši Polonici, sem gledal tudi na vse strani, kdo je, odkod je! Saj veš, z bogatimi nevestami je dandanes taka, kakor z zajci, zmerom manj jih je. In vidiš, Ureh, ga že imam ženina rokovnjača! (Rekši vrže pest tolarjev na mizo, a hitro jih zopet spravi v žep.) To mi je dal kolóvški oskrbnik, Poljak, ko sem mu povedal, kje so rokovnjači!

J e r a.

Jejmine, Blaž, ti torej veš, kdo so rokovnjači?

B l a ž.

Nande s Paleževine je že eden.

J e r a in U r e h.

Kaj? Nande!

B l a ž.

. . . Bojec je drugi.

U r e h in J e r a.

A, — a, Bojec tudi? Ni mogoče!

B l a ž.

. . . in pisar Rak je tretji.

J e r a.

Jej, jej, jej! In koliko denarja so ti dali za to, da si jih povedal?

Blaž.

30 kron! Še toliko, še 30 kron pa dobim, ko te hudiče polové. Lovit pa jih pojdejo še nocoj.

Jera.

Še nocoj praviš? Ti nesrečni ljudje!

Ureh.

Kaj pa, Mozol, ko bi bil ti lisici nastavljal, dihurja pa ujel?

Blaž.

Nič bati se, dlaka ti prismojena! Kaj misliš, da je kolóvški oskrbnik zato tako kvišku planil, ko sem mu pravil o rokovnjačih, ker ga je ugriznila bolha? Še nocoj jih bodo imeli.

Ureh (maje z glavo.)

Blaž, Blaž, če rokovnjači izvedó, da si ti prvi šel bob iz kropa pobirat, pisali bodo tudi tebi, pa ne z gosjim repom, ampak s poleni na tvoj hrbet, da bo črn, in se bodo žive klobase delal po njem.

Blaž.

Ti si taka baba, kakor naš Francè! Veš, Ureh, če me bo kak rokovnjaški satan samó od daleč videl, poteče kakor zajec pred psom! Pijmo! Denarja imam sedaj dosti, pa še ga bo! Hvala Bogu, hudiču pa figo! Na, pij, salaminska duša zajčja!

(Rak pomigne Jeri, da hoče plačati; Jera gre k njemu, sprejme denar, nakar Rak naglo odide.)

TRETIJ PRIZOR.

Prejšnji brez Raka.

Ureh.

(Že nekoliko pijan.) Veš, Blaž, rad te imam, ker daješ za vino, toda veliko napako imaš — pa nikar ne zameri, Blaž — : kolneš preveč!

Blaž.

(Začuden.) Kaj praviš, da jaz kolnem? Jaz nikoli ne kolnem; če pa dam včasih hudiču dobro besedo, je to tudi prav. Ali ne veš, da je dejal že en svetník, da se mora včasih tudi hudiču dobra beseda dati, ker človek ne ve, kam pride po svoji smrti?

Ureh.

E, e, tega ni rekel noben svetník.

Blaž.

Kaj? Da ni rekel? Jaz pa pravim, da je rekel. Vidiš, ti ne veš nič, čeprav vsako nedeljo roženkranc moliš in se držiš kakor vseh 40 marternikov skupaj! Hohoho! — Čakaj, Ureh, nekaj te bom vprašal. Ali veš, da moramo tudi hudiča ljubiti?

Ureh.

Kdo bo hudiča ljubil! Sovražiti ga moramo, ne pa ljubiti!

Blaž.

Saj sem rekel, da prav nič ne veš. Poslušaj! Hudič je naš sovražnik, svoje sovražnike pa moramo ljubiti, zato moramo torej sovražnika hudiča tudi ljubiti.

Ureh in Jera.

Hahaha! Dobro! Oj, ti mrcina!

Blaž.

Čakaj, Jera, sedaj bom pa tebe nekaj vprašal; bom videl, če ti kaj več veš.

Jera.

Le vprašaj, Blaž! (Sede smeje tik Blaža, ki ji ovije roko okoli pasu.)

Blaž.

Ker si tako zala baba, pa mi povej, zakaj se je izgubljeni sin vrnil k svojemu očetu?

Jera.

Skusal se je svojih grehov.

Blaž.

Kajpak! Lačen je bil. (Pije.)

Ureh in Jera.

Hahaha! Ti si brezverec, Blaž!

Blaž.

(Vstane.) Nič brezverec! Vesel sem, vesel... pa še vidva bodita vesela! (Poje hripavo in ž njim pojeta Ureh in Jera:)

Bratci, veseli vsi,
tralala!
Pesem zapojmo mi,
tralala!
En glašček al' pa dva,
to nam korajžo da,
tralalala!

(Blaž stoji s kozarcem v roki sredi sobe in se po taktu napol plešoč maje sèmtertjā Ureh ploska z rokami, smeje se in pomaga peti.)

Jera.

(Sredi pesmi se ozre prestrašena skozi okno na desni ter hiti gledat, kdo prihaja. Blaž, ki vsega tega ne zapazi, poje, vedno bolj vesel, sam dalje. Končno potolče s peto ob tla in zavriska.) Moj Bog, moj Bog! Blaž, beži! (Zbeži od okna na levo iz sobe; za njo steče tudi Ureh.)

ČETRTI PRIZOR.

Blaž in rokovnjači.

Vrata se z ropotom odpró, in v sobo plane tolpa rokovnjačev; nekateri skočijo v gostilno skozi okno; na čelu jim Rak. Vsi imajo umetne brade in sajaste obraze. V rokah vihté kolce. Blažu padé kozarec iz roke, zbeži v kot za mizo ter seže v žep po pipec.

T o m a ž V e l i k o n j a .

Tožil nas ne boš nikoli več! (Hoče nanj s kolom.)

B l a ž (z naraščajočim strahom.)

Kaj pa hočete? Kdo pa ste? Proč, hudiči, pasjedlakasti! Proč! Strani! Kdor mi pride blizu, trebuh mu razparam! Proč! Strani! Ureh, Ureh! (Suva s pipecem okoli sebe in odganja naskakujoče rokovnjače, ki se mu izkušajo približati. Boje c zleze pod mizo, se priplazi Blažu za hrbet ter se mu zaleti pod noge. Blaž pade, nanj planejo Velikonja in drugi, ki ga drže za roke.)

B l a ž .

Pusti me, hudič! Satan rokovnjaški! Pusti me!

Zastor začne padati.

V s i r o k o v n j a č i (križem.)

Udri! Udari ga! Da bo vedel rokovnjače tožiti!

B l a ž

(hkratu. Obupano proseč.) Križani Bog! Pustite me! Pustite me!

B o j e c .

(Zavihti kolec nad Blaževo glavo.) Izdajalec!

B l a ž (obenem.)

Moj Bog! Za pet ran — —!

Zastor naglo pade.

(Ko se za hip zastor iznova dvigne, leži ubiti Blaž sam na odru. Skozi okno sije na mrtveca mesec. Nato pade zastor zopet.)

Izpremembra.

V Črnem grabnu. Skalovje v ozadju, na desni in levi gòzd. Na levi majhna lopa, pred njo mizica z dvema štoroma, zadaj na desni plapola ogenj; stara ženska vrti na ražnju janjca, okoli ognja sedi več slabo oblečenih možkih in ženskih. Nona, lepa ženska napol razgaljenih prsi, sedi poleg ognja in skube kuro. Velikonja in Bacek ležita in jesta; Biderban, Koz obrin in Toča kvartajo sedé. V ozadju na visoki skali stoji stražnik Kofendež s puško na rami.

PRVI PRIZOR.

N o n a.

(Sedé poje.)

Cvetočih deklic prsa bela — ,
in njih poljubi kakor med,
kako bi duša ne drhtela,
kako bi glas ne pel nam vnet!
Bog svet nam dal v zabavo je,
življenje naše pravo je.

Preteklost žalostno, nejasno
v grob vsi smo položili jo, —
sedanjost ljubimo prékrasno,
v razkošju bomo žili jo, —
In slast in strast bodočih dni
razvnema v žilah naših kri. —

Na ražnju nam diši pečenje
in v žepu nam rožlja zlato, —
in vino nam sladi življenje.
budí željá nam sto in sto,
drhte nam žile, v pest roke,
v objem se krožijo same;
Bog svet nam dal v zabavo je,
življenje naše pravo je. *)

*) Zložil Rastislav.

Rokovnjači.

Živela, Nona! Na, pij! — Na tvoje zdravje! —
(Ji ponujajo čaše in trkajo ž njo.)

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji in Obloški Tonček.

Kofendež.

(Sname puško z rame.) Kdo volha?

Obloški Tonček.

(Za odrom.) Ferlakar! Hahaha! (Pride z desne strani.) Da bi te črni petek, Kofendež ti stari! Ali ti ne dišim že od daleč? Jaz sem te zavohal že pri Kobaleževem kozolcu; tvojemu dolgemu nosu pa menda ne diši drugega nego velik kos mesa.

Kofendež.

Kaj boš zabavljaj, Tone! Za mesom tudi ti rajši stopiš, nego v cerkev, če je dimnik še tako sajast in črn.

Tonček.

Ali je Groga doma?

Kofendež.

Če mu ne neseš kaj dobrega, kar zopet pojdi, odkoder si prišel! Nocoj ga ni varno dražiti.

Tonček.

Hm, denar ga, mislim, ne bo dražil. (Odide proti ognju.) Dober večer vsem skupaj!

Velikonja in drugi. (Stopijo k Tončeku in mu podajajo roke).

Bog daj, dober večer! Dolgo te nismo videli.

Tonček.

Pozdravljeni! (Pokaže ovna, ki se peče.) Kozobrin, ali si zopet ti tega bekermana pokumal?

Kozobrin.

Dà, jaz. Pa kod si hodil? Mislil sem že, da te ribe jedo in morski raki.

Toča.

(Pridigarsko.) Komur je usojeno, da bo obešen, tisti ne utone!

Kozobrin.

Hahaha! Ta te je dal!

Tonček.

Čakaj, čakaj, ti Peter Toča, ti izgubljeni lemenatar! Misliš, da bom sam visel, kâli? Poiščem si družbo in tebe prvega, kadar mi pojde za vrat. Veš, rad te imam, suša ti študirana! (Odide k lopi; rokovenjači se smejejo.)

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji in Nande.

Nande.

(Stopi iz lope.) Ali si prišel. Dolgo te ni bilo.

Tonček.

(Seže v žep.) Denar sem prinesel, tistih dvajset tolarjev za kolóvškega konja.

Nande.

(Vzame denar.) Dobro. Vtržil si jih sedemdeset, pa druge sem tebi pustil. (Hoče oditi.)

Tonček.

Še nekaj. (Izveče izza telovnika pismo.) To mi je dal v Divači neki človek, ki me je ogovoril po naše. Dejal je, da je záte, mojster Gropa.

Nande.

Zame? (Vzame pismo.) Kdo piše? (Odpre pismo in sede k mizici.) »3. julija ponoči pridejo francoske ordonance v Št. Ošbolt, kjer prenočé. Ogromne svote peljejo seboj.« — 3. julija?

Tonček:

To je danes! Nocoj torej!

Nande.

(Vstane.) Velikonja! (Velikonja skoči od ognja in pride k Nandetetu.) Kadar pride gospod Rak, naj pride nemudoma k meni! (Družbi.) Pripravite vse puške in streljivo! Ostanite tihi in mirni ter čakajte mojih ukazov! (Odide v lopo.)

Velikonja in drugi.

Dà, mojster Gropa! (Nekateri začno nositi orožje, puške, meče in nože skupaj.)

ČETRTI PRIZOR.

Prejšnji brez Nandeta.

Kozobrin.

Kaj to pomeni?

Velikonja.

Vrag vedi! Pa kaj te briga! Stori, kar je ukazal, pa molči! Pripravite puške, kroglice in smodnik! (Gre na most.)

Rokovnjači.

(začno begati sèmtertjã ter prinašajo puške, ki jih snažijo.)

Tonček.

(Čisti svojo puško.) Ti, ti, Peter — čakaj no, kmalu bi ti bil pozabil nekaj povedati.

Toča.

Kaj pa, Tonček?

Tonček.

Danes popoldne sem šel mimo Bukovice in sem ugledal tvojega starega na polju. Ustavil sem se in dejal: Dober dan, oče! Kje pa imate svojega gospoda, sina Petra, ki je za gospoda študiral? Haha, da bi bil ti videl starega Prigoltnika, kako je z motiko planil po razoru proti meni! Haha! Črepinjo bi mi razbil, ko bi se ne bil umaknil.

Toča.

Eh, pusti očeta pri miru in mene tudi, smrt konjska! (Jezno mu obrne hrbet in gre v ozadje.)

Tonček.

E no, ne jezi se, saj ni tako hudo! Kaj morem jaz za to, da si se zagledal v Nono in potem nisi hotel iti v lemenat? Mica iz Praprotnega, ki je jajca nosila v Ljubljano, je pravila, da ni na svetu lepših fantov kot so lemenatarji. Jaz nisem kriv, da nisi hotel biti lep lemenatar!

Toča.

Pusti me v miru, pravim, griva ti plesniva! (Odide na desno za kuliso.)

Velikonja

(vminivši se z mosta.) Miruj vendar, Tone! Ni prav, da dražiš Točo. Ali ne veš, koliko velja pri Grog?

Tonček

(si polni pas s patronami.) Velja ali ne velja, to meni nič mari! Vi se ga bojite, ker zna latinski, in ker vam pomaga s tistim kolomonom ljudi slepariti. Jaz pri svoji konjariji ne potrebujem ne latinskega, ne kolomona, ne šentjanževih rož.

Nona

(pospravlja z drugimi ženskami kotel in druge kuhinjske priprave za kulise.) Ne govori tako, Tone! Ali ne veš, kako je Peter oni dan na Tunjicah točo naredil, ko ga je stara Peregrinka od hiše spodila?

T o n č e k .

Kaj pa še, Nona? Peter je k hiši pribežal, ko je toča začela že padati. Peregrinka je sedela za pečjo in ni vedela, kaj se godí zunaj. Ko je moral Peter iz hiše, ji je pa s točo zažugal, in baba je potem res verjela, da jo je on naredil.

R o k o v n j a č i .

Hahaha! Peter zna dobro slepariti!

N o n a .

Pri Kobaležu je vrgel grintavega cvetja pod mizo, pa so se precej vsi gostje skregali in stepli!

T o n č e k .

Ker jih je sam tako dolgo podpihoval in hujskal! Mej tem sta pa Kozobrin in Kofendež Kobaleževo kašto izpraznila!

N o n a .

Meni je pa dal glodeževih koreninic.

T o n č e k .

Pa te vendar ni maral Bobkov Jurij! Hoho!

R o k o v n j a č i .

Hahaha! (Črez most gresta Rak in Bojec ter govorita s Kofendežem.)

N o n a .

[Saj ga ne maram! (Odide razžaljena na desno.)]

PETI PRIZOR.

Rak in Bojec z leve. Prejšnji.

Rak

(Bojcu.) Počakaj tu, da jaz prej opravim! Kje pa je?

Bojec.

Na tista vrata potrkajte! Ali pa znate potrkati?

Rak.

(Osorno.) Če prav ne! (Potrka na vrata lope, Bojec se pozdravi z Velikonjo in z drugimi ter govori ž njimi.)

Rokovnjači.

Hejo, Bojec! Kaj je novega? Ali si nam prinesel črevljev?

Bojec.

Slabi časi — slabi časi! Pozdravljeni!

Velikonja.

Še nocoj bo boljše!

ŠESTI PRIZOR.

Nande in prejšnji.

Rak.

Dober večer, gospod Ferdinand.

Nande.

(Stopivši iz lope.) Težko sem vas pričakoval.

R a k .

Bil sem že na potu, ko sem srečal Bojca.

N a n d e .

Sédite, menda ste trudni! (Oba sedeta za mizico.)
Kaj je novega na Kolovcu?

R a k .

Janeza Raka, brdskega pisarja, ni več na svetu;
ostal pa je vaš prijatelj in nekdanji tast »in spe«.

N a n d e .

Kaj se je zgodilo?

R a k .

Blaž Mozol je v Kamniku za razpisanih 60 K
ovadil vas, Bojca in mene. Komaj sem še odnesel pete.

N a n d e .

Prokleti Mozol! Torej vendar!

R a k .

Dà, dà, to je gotovo. Toda sedaj je že v peklu
in se med hudiči pretepa in prepira.

N a n d e .

Moj Bog, kaj pravite? Blaž je mrtev?

R a k .

Vaši ljudje so ga pri Hudmanovi Jeri ubili.

N a n d e .

(Plane pokonci in se zgrabi prestrašen za glavo.) Ubili
so ga? — ubili? Kdo ga je?

Velikonja.

Mi, tvoji prijatelji! Videli smo ga, ko je prišel od sodnika — izdajalec!

N a n d e.

Zakaj mi niste tega povedali?

Velikonja.

Ker nas nisi vprašal, Groga!

N a n d e (mračno.)

Dà, dà, zgoditi se je moralo še to — še to!

R a k.

(Porogljivo.) Pa kakor se mi zdi, vam je bilo mnogo zanj?

N a n d e.

(Osorno.) Vi sprašujete več, kakor vam pristoja, gospod!

R a k.

(Hinavsko.) Oprostite, gospod Ferdinand: bolelo me je, ker sem videl, da ste nesrečno Lavro že popolnoma pozabili.

N a n d e:

(Zamahne z roko). Ne govoriva o tem! Samí veste, da sem imel z vašo hčerjo najpoštenejše namene. Žal, da me ni bila vredna.

R a k.

Toda sama ni bila kriva.

N a n d e.

Sama ne, vem; — a kriva je bila tudi. Zakaj je
verjela lopovom in ne meni? Zakaj ste verjeli vi?! —
Ne govoriva več o tem! Kaj veste o Francozih?

R a k.

Najlepše novice. Nocoj pridejo tod mimo.

N a n d e.

Vem. A družega nič?

R a k.

Med Francozi je tudi oseba, ki je bila nekda-
njemu inženjerju Ferdinandu jako zanimiva.

N a n d e.

(Radovedno.) Kdo je to?

R a k.

Poveljnik čete je kapitan Boissac.

N a n d e.

Boissac? — ne poznam ga.

R a k.

Razen dveh drugih oficirjev pa spremlja četo
še neki Vernazz, tajnik in slovenski tolmač vojvode
Dubrovniškega, maršala Marmonta.

N a n d e.

(Vedno pozornejši.) A kdo je ta Vernazz?

R a k .

Ta človek ni bil vedno Vernazz, nego je bil enkrat nadporočnik pri našem celjskem polku Simbschen..... in takrat, ko še ni bil avstrijski izdajnik, takrat še ni bil Vernazz, nego.....

N a n d e .

(Je planil pokonci.) Nego Brnjač, kaj ne, Brnjač?!

R a k .

Dà, Brnjač, vaš nekdanji prijatelj.

N a n d e .

(Strastno.) Brnjač, lopov Brnjač! (Strese Raka za ramo.) Človek, starec, Bog ti pomagaj, če lažeš! Zadam te! (Rokovnjači se zberó s puškami v rokah okoli Nandeta in Raka ter vsi napeto poslušajo.)

R a k .

(Mirno.) Bodite mirni, gospod Ferdinand! Mene le veselí, da vas Paleževina z vso svojo mlado srečo ni toliko zmotila, da niste pozabili tega imena.

N a n d e .

To ime pozabil! Ah! Kdo me je storil to kar sem, nego oni lopov! Kadar ga plačam, tedaj pozabim. In plačati ga moram, — li čujete? — moram! Tudi vas poplačam, Rak; preskrbim vam kruha. (Drugim.) Poplačam vas vse — vse in potem pojdem od vas, a prej ne!

Bojec.

(Pristopi k Nandetu.) Mojster Gropa, beriči so te že iskali na Paleživini in tudi pri Mozolovih so spráševali Polonico.

Nande.

Polonico? Beriči? Ubogo deklè! (Zase.) Ah, maščujem se! (Družbi.) Ali ste pripravljeni?

Velikonja.

Smo, mojster Gropa. (Bokovnjači stopijo naglo v dve vrsti. Vsak drži ob desnem boku puško, na levi strani imajo nekateri sablje ali za pasom velike nože. Ženske pospravijo ogenj in drugo ter stojé v ozadju.)

Nande.

Nocoj pridejo tod mimo skozi Črni graben Francozje, ki vozijo seboj polne blagajnice. Te jim moramo vzeti. — Razdelite se na dva oddelka! Prvega boš vodil ti, Bojec. Zasedi ž njim parobek pod Samoglavino in napadi francosko četo od zadaj! — Drugi del boš vodil ti, Velikonja. Zasedi ž njim goščavo tu spodaj in čakaj toliko časa, da začne Bojčev oddelek streljati. Potem zgrabita Francoze od obeh strani; uiti nam ne sme nihče. Postrelite vse, samó tistega oficirja, katerega vam pokaže gospod Rak, pripeljite mi živega! Živega, Tomaž! Ali si razumel?

Velikonja.

Razumel, mojster Gropa!

N a n d e .

Naj se mu ne skrivi niti las ! Tu sem ga pripeljite, da govorim ž njim, kakor še nisem nikdar z nikomer govoril ! Sedaj pojdite ! Kmalu pridejo. (Rokovnjači se razdelé na dva dela ter odhajajo z Bojcem na levo, z Velikonjo na desno. Tedaj se začuje dolg pisk.) Stojte, kaj je to ? Ali so že tu ? (Steče na vzvišen prostor ter posluškuje proti ozadju.) Dà, dà, zdi se mi, da slišim prihajati voz in ljudi !

K o f e n d e ž .

(Priteče z mostu.) Mojster Grog, Francozje so že v dolini.

N a n d e .

Naprej torej ! Hitite ! (Rokovnjači odhité, ženske se skrijejo za kulise.)

SEDMI PRIZOR.

N a n d e s a m .

N a n d e .

(Sila razburjen.) Moj Bog, moj Bog, torej sem dočakal trenótek, po katerem sem hrepenel celo večnost ! Daj mi živega v roke, ti maščevalec gori na nebu, živega mi daj, da ga kaznujem po pravici ! (Poklekne.) Usliši me, prisegam ti, da zapustim to družbo ter postanem zópet pošten človek ! Moj Bog ! Moj Bog ! (V besni strasti sklepa roke k molitvi in jih dviga proti nebu. Po kratkem premoru nato se začujejo najprej na levi, potem na desni strani streli, hrup, žvižganje, vojaški rog. Nande

skoči pokonci, steče s puško na levo. Oder ostane za nekaj hipov prazen. V tem poči še nekaj pušk, nato prihrumi z desne strani oddelek rokovnjačev, na čelu jim Velikonja in Tonček, ki peljeta zvezanega Vernazza. Nekateri rokovernjači imajo obvezane roke in glave. Vrnejo se tudi ženske.)

OSMI PRIZOR.

Vernazz in Rokovnjači brez Nandeta.

Kozobrin.

Haha, to je plen! Fantje, to bo pijače! Ohâ!
(Odloži zaboj.)

Tonček.

Hud boj smo imeli, toda to opico imamo živo. Gropa bo vesel.

Kofendež.

Kje je Gropa?

Bacek.

Kaj neki stori z njim?

Tonček.

Ne vem, a zdi se mi, da ga božal ne bo. (Nov oddelek rokovnjačev pride z leve pod vodstvom Bojca. Nekateri nosijo zaboje. Dva sta ranjena.)

DEVETI PRIZOR.

Prejšnji in Bojec s tovariši.

Biderban.

(Z zavezano roko.) Ta prokleti kapitan! Joj, kako me boli!

Bojec.

(Ima obvezano čelo.) Miruj! Prelal sem mu zato glavo. A kje je Groga?

Bacek in Kozobrin.

(Gledata na levo.) Že prihaja. Evo ga!

DESETI PRIZOR.

Nande in prejšnji.

Nande

(pride in obstoji na levi v ozadju; rokovnjači stopijo na obe strani, v sredi stoji Vernazz, ob njem Tonček in Tomaž. Po kratkem premoru pride Nande v osredje ter reče Tončku:) Vzemi mu zamah iz ust! (Tonček potegne Vernazzu zamah iz ust.)

Vernazz.

Pustite me! Kaj hočete? Vse vam dam, kar imam. Pustite me, saj vam nisem storil nič hudega!

Nande.

(Stopi pred njega, sname brado in lasuljo, plašč mu pade z ramen na tla.) Nič hudega nisi storil!? Brnjač, ali me poznaš?

Vernazz

(Preplašen.) Pl. Basáj, ti — ti si?! (Omahne na koleno.) Moj Bog!

Tomaž in Tonček.

Kaj pravi? — pl. Basáj? (Rokovnjači strmé vprašujejo: »Kaj — kaj?«)

N a n d e.

(Stopi naprej.) Ne, nisem. Pl. Basája že dolgo ni več. (Vernazzu.) Ta, ki stoji pred teboj, je Groga, glavar rokovnjačev; in ti (pokaže družbo) so moji prijatelji.

T o m a ž.

Dà, mojster Groga!

R o k o v n j a č i.

(Hkratu.) Dà, dà, tvoji prijatelji.

N a n d e.

(Vernazzu.) Glej, ti si me naredil to, in nocoj sem molil, da se ne pogrezne svet prej, preden se ne srečava. Izdajalec, sedaj si v mojih rokah! Ali veš, kaj je to, v rokah rokovnjača? (Družbi.) Možje, dober večer smo zadeli danes: denarja smo dobili obilo (pokaže zaboje) in tega lopova. Toda jaz denarja nočem, vaš je ves in razdelite si ga mej seboj! Zàse hočem samó tega. (Pokaže Vernazza.)

V e r n a z z.

(Dvigne roteče svoje zvezane roke.) Basáj, prosim te, odpusti mi! Rotim te....

T o m a ž.

(Ga prekine.) Molči, pes!

R o k o v n j a č i.

(Hkratu.) Pobijmo ga! (Hočejo planiti nanj, a Nande jih zadrži.)

N a n d e .

Pustite ga ! — Nekaj let sem že pri vas, in nihče ne vé, kdo in odkod sem ter zakaj sem prišel v vašo družbo. Danes pa izvedite, da sem bil še nedavno gospod, plemenit gospod. A glejte, ta človek mi je ukradel čast, ukradel nevesto ter ugonobil mene in njo ! Dasi nedolžen, sem se moral skrivati kakor volk po brlogih in gozdih ter postati ropar.

V s i r o k o v n j a č i .

(Vernazzu.) Gorjé ti, gorjé ti ! Lopov !

T o m a ž i n T o n č e k .

(Hkratu.) Smrt njemu ! Obesimo ga ! Zadavimo ga !

V e r n a z z .

Milost, odpusti, Basaj ! Imej usmiljenje z menoj, ki te prosim klečé odpuščanja !

N a n d e .

Milosti prosiš ? Ali pa si imel ti usmiljenje z mano ? Nedolžnega si me proglasil za tata in pustil, da so me v verigah gonili po Celju, me vtaknili med zločince ter me mučili na tvoj ukaz ! In ti prosiš sedaj usmiljenja ! ? Omamil, osleparil, onečastil si mojo nevesto ter jo pustil v bedi in sramoti ! Kje je bilo tvoje usmiljenje, ko je ležala na smrtni postelji in te je klicala k sebi jokaje ? Ubil, umoril si jo, ki ti je zaupala ter se ti, lažnjivec, žrtvovala ; — ubil si mene ter postal izdajalec ! In ti prosiš sedaj milosti ? — Prijatelji, vi ga sodite sedaj, jaz ga ne bom. (Odide na desno.)

ENAJSTI PRIZOR.

Prejšnji brez Nandeta.

Vernazz.

Basàj, Basáj! (Se zgrudi na tla.) Prosim te....!

Tomaž.

Obesimo ga!

Rokovnjači (hkratu).

Obesimo vraga! Na vejo ž njim!

Vernazz.

Milost, milost! Ves svoj denar, vse vam dam, samó izpustite me!

Tonček.

Nesi ga seboj, tisti svoj denar, mi imamo drugega dovolj. (Ga potegne kvišku). Kozobrin, ti si včasih za konjederca služil, zato boš tudi obešati znal!

Kozobrin.

Škoda vrvi! V prepad ž njim!

Vernazz.

Moj Bog, pustite me!

Rokovnjači.

Dà, v prepad, v prepad! Hajd, lopov, k vragom! (Zgrabijo Vernazza, ki se brani, da ga morajo skoraj nesti. Ko ga sunejo v ozadju s skale v prepad, Vernazz zakriči, rokovnjači in ženske, ki veselo poskakujejo, pa se glasno kričaje in vriščeje krohočejo.) Hahaha!

Zastor naglo pade.

Peto dejanje.

Pisarna v pritličju na Kolóvcu. Okna zamrežena. Na desni vhod v ječo. Na levi in zadaj vrata. Pohištvo leseno in najpriprostejše. Na pisalni mizi na levi stoji črn križ in dvoje sveč. Od stropa visi goreča svetilka. Na steni visi puška.

PRVI PRIZOR.

Komisar Mulej in Štefan Poljak. Nastopita hkratu.

Mulej.

(Pride skozi srednja vrata.) Oprostite, gospod oskrbnik, da vas motim ob toli pozni uri....

Poljak

(ki je prestrašen prišel z leve strani.) Kaj se je zgodilo, gospod komisar? Pred gradom so vojaki... tak hrup...?

Mulej.

Zajeli smo Grogo, rokovnjaškega glavarja.

Poljak.

(Odskoči.) Nandeta? Moj Bog, Nandeta ste ujeli? Kje je? Ali je živ — ranjen?

Mulej.

Tam zunaj — zvezan. Samo malo opraskan je.

Poljak.

(Omahně ves uničen na stol. Zase.) Ubogi Nande! —
(Glasno.) A kako ste ga vendar ujeli?

Mulej.

Sinoči sta prišla v Kamnik k sodniku Gavriču konjski mešetar Obloški Tonček in neki pijanec pisar Rak. Zahtevala sta nagrado, katero dobi tisti, ki naznani kaj natančnejega o roparjih v Črnem grabnu. Gavrič sodnik ju je dal seveda nemudoma zapreti.

Poljak.

Prav je storil! Izdala sta svojega glavarja! —
Lopova!

Mulej.

Dà. Pri preiskavi pa sta se moža zarekla, da sta bila sama tudi pri tistem ropu in pri umoru Vernazza. Povedala sta končno, da misli nocojšnjo noč pobegniti Nande s Polonico na Paleževini preko meje.

Poljak.

In izdajalca sta vas nato peljala na Paleževino ter vam tam izročila Nandeta?

Mulej.

Dà. Zalotili smo Grogó pod Poloničnim oknom ter ga po hudem boju zvezali. Ker pa spada Paleževina pod Kolóvsko gosposko, smo pripeljali Grogó semkaj.

Poljak.

Ne, ne, odvedite ga v Kamnik... jaz nočem...
jaz ga ne morem sprejeti pod svojo streho!

Mulej.

• • Morate, gospod oskrbnik; prav zato pa sem hitel naprej, vas prosit, da sprejmete ranjenega jetnika za to noč v kolóvške ječe (Pokaže na leva vrata.) Jutri ga daste odvesti v Ljubljano. Vojakov imam dovolj seboj, da bodo stražili ječo in pred gradom.

Poljak.

(Tiho.) Dà, dà, gospod komisar! Tam je ječa — ukrenite vse sami — jaz ne morem — jaz ne morem. Moj bog...! (Ves • prepaden gleda v zadnja vrata, ki se naglo odpro, vojaki z bakljami privedo najprej zvezanega Nandeta, ki ima s krvavim robcem zavezano čelo, in Obloškega Tončka, ki gleda mračno v stran.)

DRUGI PRIZOR.

Poljak, Mulej, Tonček, Nande. Pozneje vojaki z Rakom.

Mulej.

Tu so, gospod oskrbnik! Ta je vaš. (Pokaže Nandeta. Oskrbnik gleda prepaden v stran. Nande ima glavo sklonjeno. — Tončku.) Ali je ta Gropa, rokovnjaški glavar?

Tonček.

(Povesi glavo, tiho, sramežljivo.) — Ta je menda. (Osorno.) Kaj meni mar! Sedaj ga imate! Mene pa pustite, da grem svojim potem! — (Hoče oditi. Vojak ga zadrži.)

Nande.

(Dvigne glavo, pomeri Tončka od nog do glave ter se bridko nasmeje.)

Mulej.

Ne, tudi vi ostanete v zaporu; Rak je o vas povedal, da ste sam tudi rokovnjač in da ste vrgli prav vi Vernazza v prepad. Z vojaki pojdete nazaj v Kamnik! (Vrata se iznova odpro, vojaki prineseo mrtvega Raka.) A kaj je to?

Poljak.

Pisar Rak? Mrtev? Ali je mrtev?

Vojak.

Na poti semkaj nam je ušel. Ker se na vse naše klice ni ustavil, sem ga ustrelil.

Nande.

(Pokima z glavo ter gleda odslej ves čas proč od Tončka in Raka.)

Mulej.

Mrtveca odpeljite v Kamnik! — Pojdite in pripravite se na odhod! (Vojaki odvedejo Tončka in odnesó Raka. Le dva vojaka ostaneta pri durih.) Priporočam se, gospod oskrbnik! Slabo noč boste imeli nocoj, toda pomagati ne morem! (Se smeje.) Priporočam se.

Poljak.

(Se nakloni komisarju.) Lahko noč, gospod komisar! (Ga spremi do vrat.)

Premor.

TRETJI PRIZOR.

Poljak, Nande, vojaka.

Poljak

(se vrne do srede sobe, obstoji neodločen. Premor. Prime se za glavo, zamahne z desnico in reče osorno vojaka, ki stojita pri durih.) Pojdita še vidva! Stražita v veži! (Vojaka odideta.)

ČETRTI PRIZOR.

Poljak in Nande.

(Ko sta brata sama, nastane mal premor. Poljak se približa Nandetu.)

Poljak.

(Zamolκλο.) Ferdinand!

Nande.

(Mirno. Ga srepo pogleda.) Da, jaz sem. (Premor.) Odveži mi roke! Potem pa poslušaj, če hočeš!

Poljak

(se plaho ozre v Nandetov obraz, premišlja dva, tri hipe, potem pristopi in mu oprostí roke.)

Nande

(si popravi obvezo na čelu, potem pravi hlastno.) Malo vode mi daj!

Poljak.

(Mu naliže poln kozarec.)

N a n d e.

(Izpije vodo, potem naglo.) Kaj storiš sedaj z menoj, Štefan ?

P o l j a k.

(Sede za mizo, nasloni glavo na desnico in molči.)

N a n d e.

Če pustiš, da me odpeljejo vojaki jutri v Ljubljano, usmrté me tamkaj, preden bo zopet polna luna na nebu. (Hladno.) Ali ne veruješ, Štefan, da me usmrté ?

P o l j a k.

(Hripavo.) Moj Bog ! Kaj naj storim ?

N a n d e.

(Stopi bliže.) Izpusti me ! Nihče ne vé, kdo sem, nihče razen — tebe. Edini, ki je vedel to, tudi on bo molčal. Mrtvega so ga odnesli od tu ravnokar. Zato pusti, da pobegnem ! Saj vendar nočeš, da ti obesijo — brata ? !

P o l j a k.

(Si pokrije z obema rokama obraz.) Grozno !

N a n d e.

Izpusti me torej, Štefan ! Nikdar v tem življenju se najini poti ne srečata več. (Premor.) Poslušaj me, Štefan, (mehko in tiho) dosti časa nimava... (Utrujen omahne na stol.) Zaprli so me v Celju zaradi tatvine ! Imel sem takrat nevesto, lepo, nežno hčer onega Raka, ki so ga nocoj ubili tvoji vojaki. Ljubil sem jo, ah, ljubil, da sem pozabil na ves svet, saj je bila tako krasna, tako blaga ! Srečen sem bil, saj je tudi ona

mene ljubila! Vse je bilo že pripravljeno za poroko. Za Lavro pa je hodil tudi neki častnik, Brnjač. Stanovala sva v isti hiši v sosednjih sobah. In ta lopov si je izposodil 500 kron, da jih je podtaknil v mojo omaro in me obdolžil, da sem tat. Vtaknili so me med vojake, Brnjač pa je medtem zapeljal mojo nevesto. Umrla je z otrokom vred. Ušel sem, in hoté vrniti se preko Gorenjskega domov, zašel sem med ljudi, katere ti preganjaš, med rokovnjače. Nocoj pa sem se napotil, da jih zapustim. Vedi, Štefan, oni Vernazz, ki smo ga usmrtili gori v Črnem grabnu, to je tisti Brnjač, ki je kriv, da sem danes Groga, glavar tatov, roparjev in morilcev!

P o l j a k .

Ubogi, ubogi brat!

N a n d e .

Maščevati sem se hotel in maščeval sem sebe in Lavro... Svoj cilj sem dosegel in nocoj sem hotel preko meje, da začnem zopet pošteno življenje. Zato, Štefan, izpusti me! Če pa nočeš, — če pa nočeš — moj Bog, zgôdi se še to! Dovolj sem izkusil, da tudi to ne bo najhujše, ko me brat izroča smrti!

P o l j a k .

Prosim te, ne govori takó! (Premor.) Pa kaj hočeš storiti? Kam hočeš?

Nande (vstane.)

Proč pojdem, — še nocoj bom na Štajerskem.

Poljak.

(Se obrne v stran, zmaje z glavo.) Ne, ne smem, Nande, ne morem. Uradnik sem — ženo imam — ugnobil bi samega sebe...

Nande.

Štefan, kje so pa naša mati? (Poljak omahne na mizo in začne plakati.) Ko me jutri odvedó, sporoči jim da nisem bil tat... povej mami vso mojo strašno usodo, pa reci jim, Štefan, to jim reci, da sem jih ljubil vedno — vedno ter da sem jih v zadnjem hipu svojega življenja prosil odpuščanja. In sedaj, z Bogom, Štefan! Ne zamerim ti, da se me ne upaš izpustiti! Ostani srečen! (Gre sam proti ječi.)

Poljak.

(Plane pokonci.) Nande! — Brat Nande, srečen bodi tudi ti! Glej, (odpre miznico) to pilo ti denem pod postelj; prepili železje na oknu in pobegni, zunaj ni straže. Toda pazi, bodi previden, da te ne zalotijo na poti komisarjevi vojaki! (Gre v ječo.) Bog s teboj, Nande! (Premor.) Sedaj pa pojdi, da te zvežem.

Nande

(stopi k Poljaku, ki drži v rokah vrvico.) Hvala ti, brat! Tu — Štefan!

Poljak

(dvigne roko, da bi zvezal brata, a roka mu omahne; v istem hipu vzdikne.) Nande, moj ljubi Nande! (Objame Nandeta.)

N a n d e .

Štefan! (Plaka v objemu Poljaka. — Premor. — Ko odstopita, zveže Poljak Nandetu roki.)

P o l j a k .

Z Bogom, Nande! (Odhaja proti srednjim vratom, a se vrne in objame brata iznova.) Z Bogom!

N a n d e .

Ostani srečen, — Bog te blagoslovi!
(Poljak naglo odide skozi srednja vrata; vstopi vojak, ki odvede Nandeta na desno v ječo.)

Zastor pade.

Izpremembra.

Prizorišče kakor v II. dejanju po izpremembi. Vihar. Grom narašča, ponehuje in zopet narašča.

PRVI PRIZOR.

N a n d e

(pribeži brez telovnika v raztrgani srajci z leve strani gozda. Sila je razburjen in utrujen.) Tu sem, — ah! — ta beg je bil strašen, — ta pot grozna! Čez drn in trn — preko kamenja — preko jarkov in skal — skozi temni gozd sem bežal — bežal kakor tat — morilec! Ah, za vsakim grmom sem videl sovražnika, in stokrat se mi je zdelo, da teče nekdo za menoj, da slišim klice in šepetanje. Ah, in sedaj sem tukaj — svoboden —

rešen ječe in smrti! Novo življenje se začnja, — življenje dela in poštenja kakor nekdam... Moj Bog! (se plaho ozre in zbeži na desno). Kaj je to bilo? (Poslušaj.) Ta šum? Koraki? — Ne, ne. Sreč mi bije toli silno in žila mi utriplje tako burno, da si domišljam kakor bi čul za seboj ljudi. Toda nikogar ni, sam sem in tu (pokaže na okence) moja uboga Polonica! (Stopi k oknu in potrka. Pokliče tiho :) Polonica, Polonica! — Ali spiš? — Polonica slišiš, jaz sem. Vstani vendar!

DRUGI PRIZOR.

Nande in Polonica.

Polonica

(se pojavi napol oblečena na oknu.) Nande, ti — ti si?

Nande.

Dà, jaz, tvoj Nande, svoboden in brez verig. Ali obleci se naglo — takoj! Brž, brž! Bežati morava precej odtod. Kmalu se začne daniti in do meje je še daleč!

Polonica.

Dà, dà, bežíva, kamor hočeš, Nande. Čakaj, takoj se opravi! Pojdi v sobo, vse spi.

Nande.

Ne, ne, tu te počakam — samó hiti, hiti — čas poteka!

Polonica.

Takoj, Nande. (Izgine z okna.)

TRETJI PRIZOR.

Nande sam. Sede pod drevo.

N a n d e.

Moj Bog, nisem mislil, da bo ta ločitev tako težka! (Prestrašen plane pokonci.) Kaj je bilo to? — ti glasovi? — Ali so vendarle? (Teče v ozadje in gleda na vse strani.) Nič, nič ni bilo. (Gre k oknu.) Pojdi, pojdi, deklè!

ČETRTE PRIZOR.

Nande, Polonica (plaka.)

N a n d e.

(Hiti k njej.) Ti plakaš, Polonica? Ali nočeš z menoj, — ali res nočeš?

P o l o n i c a.

Oh, Nande, kamor hočeš! Ali saj veš, Nande, s tabo grem do konca sveta! (Se nasloni nanj.)

N a n d e.

Torej ne jokaj! Bodi mirna, Polonica, bodi mirna in ne pomišljaj se več!

P o l o n i c a.

Ne pomišljam se, Nande. Rada grem, toda moja stara mati, — kaj bo počela sama — brez mene?

N a n d e.

Tvoja mati? — Polonica, glej tudi jaz imam sivo, dobro mater, — toda ne smem je videti — ne smem

je poljubiti v slovo — morda zadnjikrat — za večno! — Ali tudi to preneseva, Polonica! Glej, saj ti hočem biti odslej vse, tvoj mož, tvoj brat, tvoj prijatelj, in ti boš meni vse. Srečna bova vendarle, srečna morava biti! Ali sedaj pojdi — pojdi — muditi se ne smeva več! (Začuje se dolg pisk.) Kaj je to?

Polonica.

(Plaho.) Zdi se mi, da je kanja zakričala.

Nande.

Ne, ne, to ni bile nočna tica. Beživa, beživa, Polonica! (Jo vleče siloma na levo.)

Polonica

(Se rahlo brani.) Pusti me, Nande, samo enkrat naj še vidim svojo mater, — le enkrat še; takoj sem zopet tu — vrnem se v hipu; ali smem? (Sklene pro-seč roki.)

Nande.

Hiti, hiti! Sovražniki so blizu. (Polonica odhiti.)

PETI PRIZOR.

Nande (sam.)

(Teče za vogel hiše in posluša, hiti na drugo stran ter zopet posluša. Potem teče k vratom in zakliče poln strahu.) Polonica, Polonica, ali greš? Čakati ne morem več! Beživa, beživa!

Polonica.

(V hiši.) Precej, precej!

ŠESTI PRIZOR.

Nande, komisar Mulej in vojaki, ki se pojavijo na desni in levi strani s povešenimi puškami in nasajenimi bodali. Komisar ima v rokah pištolo.

Nande (zakriči.)

Ah!

(Se umakne v ospredje odra na desno prav do hiše, potegne pištolo iz žepa in stoji v silni razburjenosti, a moški kljubovalnosti pripravljen na vse.)

Mulej.

Odložite orožje! Uiti nam ne morete.

Nande.

Podam se nikdar! (Ustrelj proti Muleju, a ga ne zadene in zbeži proti strmemu ozadju. Z obeh stranij poči par pušk, Nande se opoteče in se prekotali mrtev navzdol.)

SEDMI PRIZOR.

Polonica in prejšnji.

Polonica

(prihiti iz hiše) Jezus, Marija! — Nande! — Nande!
(Se zgrudi preko Nandeta.)

Zastor pade.

